

T.C
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI

İLKÖĞRETİM 5. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ARKADAŞLARINA İLİŞKİN
DÜŞÜNCELERİNİN SOSYOMETRİK STATÜ VE AKADEMİK BAŞARI AÇISINDAN
İNCELENMESİ

Vesile ORAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA, 2007

T.C
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI

İLKÖĞRETİM 5. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ARKADAŞLARINA İLİŞKİN
DÜŞÜNCELERİNİN SOSYOMETRİK STATÜ VE AKADEMİK BAŞARI AÇISINDAN
İNCELENMESİ

Vesile ORAL

Danışman: Yard. Doç. Dr. Filiz YURTAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA, 2007

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu çalışma, jürimiz tarafından İlköğretim Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

.....

Başkan: Yard. Doç. Dr. Filiz YURTAL

(Danışman)

.....

Üye: Yard. Doç. Dr. Sencer BULUT

.....

Üye: Yard. Doç. Dr. Ahmet DOĞANAY

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

..../..../2007

Prof. Dr. Nihat KÜÇÜKSAVAŞ

Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET**İLKÖĞRETİM 5. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ARKADAŞLARINA İLİŞKİN
DÜŞÜNCELERİNİN SOSYOMETRİK STATÜ VE AKADEMİK BAŞARI
AÇISINDAN İNCELENMESİ****VESİLE ORAL****Yüksek Lisans Tezi, İlköğretim Anabilim Dalı****Danışman: Yrd. Doç. Dr. Filiz YURTAL****Nisan, 2007, 79 sayfa**

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin arkadaşlarına ilişkin düşüncelerini ve arkadaşlık anlayışlarını sosyometrik statü ve akademik başarıya göre incelemektir.

Bu çalışma, 2006-2007 eğitim-öğretim yılında Adana ili merkezi'nde bulunan iki alt, iki orta ve iki üst sosyo-ekonomik düzeydeki toplam 6 ilköğretim okulunda 5.sınıfta okuyan 528 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırmanın verileri, Sosyometrik Test, Akran İnançları Ölçeği, ve Görüşme Formu kullanılarak elde edilmiştir.

Araştırmanın sonuçlarına göre, öğrencilerin arkadaşlarına ilişkin olumlu ve olumsuz düşüncelerinin sosyometrik statü ve akademik başarıya göre farklılık göstermediği bulunmuştur. Ancak yapılan görüşmelerin sonucunda sosyometrik statü ve akademik başarı açısından arkadaşlık anlayışlarının bazı boyutlarında farklılıklar olduğu saptanmıştır. Sosyometrik statüye göre arkadaşlık beklentileri kapsamında en fazla seçilen ve hiç seçilmeyen öğrenciler arasında farklılık bulunmamıştır. En fazla seçilen öğrencilerin hiç seçilmeyen öğrencilere göre daha kolay arkadaş edindiği ve arkadaşlarıyla ilişkilerinin olumlu yönde olduğu belirlenmiştir. Aynı zamanda kendilerine olumlu özellikler atfetmektedirler. Bunlar; zeki olma, sevilen biri olma , başarılı olma, neşeli olma, yetenekli olma, cana yakın olma gibi özelliklerdir. Akademik başarıya göre başarılı öğrenciler ile başarısız öğrenciler arasında arkadaşlık anlayışlarına göre bazı farklılıklar bulunmuştur. Başarılı öğrencilerin daha

kolay arkadaş edindikleri ve arkadaş ilişkilerinin daha olumlu olduğu belirlenmiştir. Ayrıca başarılı öğrencilerin güvenilir olma, başarılı olma, zeki olma, neşeli olma, sevilme ve cana yakın olma gibi olumlu özellikleri daha fazla atfettikleri bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Arkadaşlık İlişkileri, Sosyometrik Statü, Akademik Başarı, Akran İlişkileri

ABSTRACT**INVESTIGATION THE IDEAS OF 5th GRADE STUDENTS REGARDING
THEIR FRIENDS IN ACCORDANCE TO SOCIOMETRIC STATUS AND
ACADEMIC ACHIEVEMENT****Vesile ORAL****MA Thesis, Department of Primary School****Supervisor: Asist.Prof.Dr. Filiz YURTAL****April, 2007, 79 pages**

The purpose of this study is to investigate the ideas of 5th grade students regarding friends and friendship in accordance to sociometric status and academic achievement.

This study was conducted among 528 students attending 5th grades from 6 different primary schools with two low, two middle, and two high socio-economic levels. Study data were obtained using Sociometric Test, Cohort Belief Scale and Interview Form.

As consequences of this study, it was determined that the ideas of students on their friends have no correlation with sociometric status and academic achievement. No difference was found between most and less chosen friends in accordance to sociometric status. In another hand, the students were referring good properties such as; being intelligent, someone liked, successfull, cheerfull, having abilities for theirselves. No differences were found between successfull and unsuccessfull students on bad and good thoughts towards their friends. However, it was determined that successfull students can make friends easily and their friendship relations are better relatively. Whereas they refer themselves as being reliable, successfull, intelligent, cherfull, liked more and carrying other good properties

Keywords: Friendship Relationship, Sociometric Status, Academic Achievement, Cohort Relations.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin sosyometrik statü, akademik başarı ve cinsiyet açısından arkadaşlarına ilişkin olumlu ve olumsuz düşünceleri incelenmiş ve arkadaşlık anlayışları arasında farklılık olup olmadığı araştırılmıştır.

Çalışmanın planlanmasından gerçekleşmesine kadar geçen süre içerisinde birçok kişinin yardım ve desteği olmuştur. Öncelikle araştırma sürecinin başlamasıyla birlikte çalışmamın her aşamasında, bana olan inancıyla, yol göstericiliğiyle çalışmalarımın en iyi şekilde ilerlemesini sağlayarak bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük katkıları bulunan danışmanım Yard. Doç. Dr. Filiz Yurtal'a, jüri üyeleri Yard. Doç. Dr. Ahmet Doğanay ve Yard. Doç. Dr. Sencer Bulut'a, Arş. Gör. Alper Yontar'a , ayrıca İlköğretim Bölümü ve Eğitim Bilimleri Bölümleri'nde görev yapan tüm hocalarım ve arkadaşlarıma, şu anda görev yaptığım okuldaki çalışma arkadaşlarımdan Mine Ermişoğlu' na ve yüksek lisans arkadaşım İmer Karadağ'a teşekkür ederim.

Araştırmayanın uygulama aşamasında her türlü yardım ve kolaylık sağlayan okul idarecilerine, öğretmenlere, öğrencilere teşekkür ediyorum.

Desteğini ve yardımlarını her zaman hissettiğim, bu çalışma sırasında da bana sonsuz sabır ve anlayış gösteren eşime teşekkürlerimi sunarım.

Vesile ORAL
Nisan, 2007

Not: Bu araştırma, Ç.Ü. Araştırma Fonu Saymanlığınca desteklenmiştir.
(EF2006YL36)

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
TABLolar LİSTESİ	viii

BÖLÜM I

GİRİŞ	1
1.1. Problem	5
1.2. Araştırmanın Amacı	9
1.3. Araştırmanın Önemi	9
1.4. Sayıtlar.....	11
1.5. Sınırlılıklar.....	11
1.6.Tanımlar.....	11

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	13
2.1. Kuramsal Açıklamalar.....	13
2.1.1. Arkadaşlık ve Arkadaşlığın İşlevleri	13
2.1.2. Sosyal Beceri Açısından Arkadaşlık İlişkileri	17
2.1.3. Çocukların Arkadaşlık İlişkilerinde Sosyometrik Statünün Önemi.	18
2.1.4. Arkadaşlık Anlayışları.....	19
2.1.5. Okul Çağı Çocuğu ve Akran Grupları	22
2.2. İlgili Araştırmalar	23
2.2.1. Yurt DışındaYapılan Araştırmalar	23
2.2.2. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	28

BÖLÜM III

YÖNTEM	34
3.1. Araştırmanın Modeli	34

3.2. Evren ve Örneklem	34
3.3. Veri Toplama Araçları	37
3.3.1. Sosyometrik Statünün Belirlenmesi	37
3.3.2. Akran İnançları Ölçeği	37
3.3.3. Görüşme Formu.....	38
3.3.4. Kime Göre Ben Neyim Formu.....	38
3.4. Verilerin Toplanması	39
3.5. Verilerin Analizi	40

BÖLÜM IV

BULGULAR	42
4.1.Sosyometrik Statülerine Göre Öğrencilerin Arkadaşlarına Yönelik Düşüncelerine İlişkin Bulgular.....	42
4.2.Akademik Başarı Puanlarına Göre Öğrencilerin Arkadaşlarına Yönelik Düşüncelerine İlişkin Bulgular	43
4.3.Sosyometrik Statülerine Göre Öğrencilerin Arkadaşlık Anlayışlarına İlişkin Bulgular	44
4.4.Akademik Başarıya Göre Öğrencilerin Arkadaşlık Anlayışlarına İlişkin Bulgular	49

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM	54
5.1.Öğrencilerin Sosyometrik Statülerine Göre Arkadaşlarına İlişkin Düşünceleri ve Arkadaşlık Anlayışlarına İlişkin Tartışma ve Yorum.....	54
5.2.Öğrencilerin Akademik Başarı Puanlarına Göre Arkadaşlarına İlişkin Düşünceleri ve Arkadaşlık Anlayışlarına İlişkin Tartışma ve Yorum.....	57

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER	62
6.1. Sonuçlar.....	62
6.2. Öneriler.....	63
6.2.1. Uygulamalara İlişkin Öneriler	63
6.2.2. Gelecekteki Araştırmalara İlişkin Öneriler	64
KAYNAKÇA	65
EKLER	72
ÖZGEÇMİŞ	79

TABLolar LİSTESİ

Tablo-1. Örneklemeye Alınan Öğrencilerin Okullara ve Cinsiyete Göre Dağılımı	35
Tablo-2. Örneklemeye Alınan Öğrencilerin Sosyometrik Statü ve Akademik Başarıya Göre Dağılımı	36
Tablo-3. Öğrencilerin Sosyometrik Statülerine Göre Arkadaşlarına İlişkin Düşüncelerine Yönelik Puan Ortalamaları Ve Standart Sapmaları.....	42
Tablo-4. Öğrencilerin Sosyometrik Statülerine Göre Arkadaşlarına İlişkin Düşüncelerine Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	43
Tablo-5. Öğrencilerin Akademik Başarı Puanlarına Göre Arkadaşlarına İlişkin Düşüncelerine Yönelik Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları	43
Tablo-6. Öğrencilerin Akademik Başarılarına Göre Arkadaşlarına İlişkin Düşüncelerine Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	44
Tablo-7. Sosyometrik Statüye Göre Öğrencilerin Arkadaşlık Beklentilerine Yönelik Bulguların Frekans Değerleri.....	45
Tablo 8. Sosyometrik Statüye Göre Arkadaş Edinme İle İlgili Bulguların Frekans Değerleri.....	46
Tablo-9. Sosyometrik Statüye Göre Arkadaşlarla Olan İlişkileri Değerlendirmeye Yönelik Bulguların Frekans Değerleri.....	47
Tablo-10. Sosyometrik Statüye Göre Öğrencilerin Sınıfta Nasıl Algılandığına Yönelik Bulguların Frekans Değerleri.....	48
Tablo-11. Akademik Başarıya Göre Öğrencilerin Arkadaşlık Beklentilerine Yönelik Bulguların Frekans Değerleri.....	49
Tablo-12. Akademik Başarıya Göre Arkadaş Edinme ile İlgili Bulguların Frekans Değerleri.....	50
Tablo-13. Akademik Başarıya Göre Arkadaşlarla Olan İlişkileri Değerlendirmeye Yönelik Bulguların Frekans Değerleri.....	51
Tablo-14. Akademik Başarıya Göre Öğrencilerin Sınıfta Nasıl Algılandığına Yönelik Bulguların Frekans Değerleri.....	53

BÖLÜM I

GİRİŞ

Sosyal etkileşim, insan yaşamının vazgeçilmez bir parçasıdır ve insanların sağlıklı, mutlu bireyler haline gelmelerinde sosyal etkileşimin önemli bir payı vardır. Çocuklar insanlarla (anne-babaları, başka yetişkinler, kardeşleri, akranları vb.) çeşitli ilişkiler içine girerler. İlk ilişkilerini normal olarak ilk bakıcılarıyla, genellikle anneleriyle ve ailelerinin diğer fertleriyle kurarlar. İlk çocukluk döneminde çocuğa bakıp büyütenler anne-babalardır ve çocukların anne-babalarıyla kurdukları ilişki, o anki ve geleceğe dair memnuniyet ve mutluluk duygularıyla yakından bağlantılıdır (Greenberg, 1983, akt;Erwin, 2000).

Okul çağına denk gelen evrede çocuk yaşam alanını genişletir. Zamanının önemli bölümünü mahallesindeki ve okuldaki arkadaşlarıyla geçirir. Bu süreç içerisinde çocuğun yaşamında arkadaşları ve onlarla olan ilişkileri önem kazanmaya başlar. Akranları ile olumlu ilişkiler geliştirme, ilköğretime devam eden çocuğun sosyal gelişimi için çok önemlidir. Havinghurst (1972, akt; Yurtal, 2004), çocukluk döneminin gelişimsel görevlerinden birini, yaşlılarıyla iyi geçinmeyi öğrenme olarak tanımlamaktadır. Bu gelişim görevinin tamamlanması, çocuğun gelecekteki gelişimini ve başarısını olumlu etkileyecektir. Çocukluk döneminde sosyal onay ihtiyacının karşılanmasında, akranları tarafından kabul edilmesi önem taşımaktadır. Akran ilişkileri çocukların sosyalleşme sürecinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

Çocukların akranlarıyla ilişkilerini başka ilişkilerden ayıran iki basit özellik vardır. Bunlar eşitlik ve güç düzeyleridir. Akranlarla kurulan ilişkiler, genel olarak eşit düzeyde yer alan ilişkilerdir. Taraflar bu ilişkiden genel olarak aynı ölçüde yararlanır ve katkıda bulunurlar. Ortada genel bir güç dengesi vardır. Öte yandan, çocukların başkalarıyla ilişkilerinin pek çoğu daha hiyerarşik bir yapıya sahiptir ve taraflar arasında kesinlikle eşitsiz bir durum gözlenir (Erwin, 2000).

Akran ilişkilerinin önemi yaşın ilerlemesiyle birlikte artar ve değişir. Okul döneminde, değişen bilişsel ve sosyal ihtiyaçlarına bağlı olarak arkadaşlardan beklentiler de değişir. Okula başladığı ilk yıllarda, arkadaşlarının somut özellikleri, örneğin; güzel

olması, yanında oturması, onunla eşyalarını paylaşması arkadaş seçiminde ön plandayken, 4. ve 5. sınıflarda arkadaşlarının soyut kişilik özellikleri ön plana çıkmaya başlar. Çocuklar bu dönemde arkadaşlarını belirlerken daha seçicidirler ve kalıcı arkadaşlıklar kurmaya yönelirler. Kalıcı ve sürekli arkadaşlık kavramı oluşur. Arkadaşlıkların kalıcı olmasında en temel etkenlerden biri de gelişen bilişsel ve sosyal özelliklerdir (Yavuzer, 1996).

Akran ilişkileri çocuğa pek çok şey kazandırır. Akranlar çocukların kendi kişiliklerini geliştirmelerine yardımcı olurlar. Çocuklar bu ilişkiler içinde kendileri hakkında geri bildirim alır, böylece kendileri hakkında algılar oluştururlar. Eşitliğe dayanan bu ilişkilerde, çocukların sosyal rollerine, konumlarına ve cinsel kimliklerine uygun davranışlar belirlenir (Roffey, Tarrant ve Majors, 1994). Anne-babaların bulunmadığı ortamlarda akranlar, güvenlik ve duygusal destek sağlarlar. Çocukların yeni ortamlarda, yeni insanlarla tanışmalarına yardımcı olur ve yeni sorunlarla baş etmelerini kolaylaştırırlar (Grusec ve Lytton, 1988, akt; Çetin, Bilbay ve Kaymak, 2002). Arkadaş edinme ve bu arkadaşlığı sürdürebilme becerisi, çocuğun yaşamı boyunca gereksinim duyacağı sosyal bir beceridir. Bu ilişkiler sırasında çocuk kendi ve çevresi hakkındaki bilgilerini ve dünya hakkındaki görüşlerini çevresindekilerle kıyaslayabilir (Selçuk, 2000).

Aile ve akranlar çocuklar için koruma ve destek sağlarlar. Ailenin birincil rolü koruma ve bakımı sağlamaktır. Akranlar ise aile kadar koruyucu değildirler, zorlayıcı rolleri de vardır. Çocuklar akranlarıyla, yalnızca eşit ilişkilerde öğrenilebilecek yeni beceriler kazanırlar. Bilişsel ve empati becerileri gelişir; işbirliği ve rekabet içeren etkinliklere katılmayı öğrenirler. Kazandıkları bu beceriler, onların diğer insanlarla uyum içinde yaşamalarını sağlar (Çetin, Bilbay ve Kaymak, 2003).

Bir insan, kendi sosyal beceri ya da tutumlarını başkalarının sosyal beceri ve tutumlarıyla karşılaştırarak değerlendirebilir. Birçok fiziksel beceri nesnel yollarla test edilebilir. Örneğin, koşma yeteneğimizi değerlendirmek için saat tutabiliriz. Fakat birçok tutum, değer ve sosyal beceri; nesnel olarak değerlendirilemez. Bunları test etmek istersek, birtakım sosyal karşılaştırmalara başvurmalıyız. Bu, nesnel bir onaylanmadan ziyade, ortak eğilime dayalı bir onaylanma sağlayacaktır. Ortak eğilime dayalı onaylanmadan kaynaklanan etkililik ve sosyal yeterlilik, bizim açımızdan kendimize benzeyen başkalarını arayıp, onlarla yan yana gelmemizi isteyecek kadar önemli ve ödüllendiricidir. Bu durumda, aynı paralelde, bize benzemeyen kişilerden uzak durmamız

ve onları itici bulmamız da olasıdır. Sözelimi, çocukların benzer tutumlara sahip arkadaşlar edinme eğilimleri de bu durumla ilgilidir (Tan ve Singh, 1995).

Sosyal ve bilişsel gelişme birbiriyle yakından ilintilidir. Bilişsel becerileri geliştirmek, çocukların kurdukları ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. Sosyal etkileşim bilişsel gelişmeyi hızlandırabilir. Ancak burada tersi bir süreç de mümkündür. Sosyal etkileşim bilişsel gelişmeyi hızlandırabilir. Çocuklar el ele vererek kendi başlarına çözemeyecekleri problemlerin üstesinden gelebilirler (Doise ve Mugny, 1984). Eşit statüdeki bir akranla zor bir problem üzerinde özgür ve açık bir yaklaşımla çalışmak, daha büyük bir çocuk ya da yetişkinden problemin çözümünü öğrenmekten daha öğretici olabilir (akt: Erwin, 2000).

Bir ilişki içine girmiş olmak; çocukların gözünde kışkırtıcı ve eğlenceli bir bağ, gözle görülebilecek bir hale dönüştürebilir. İlişkiler çocukların önemli insanları kendi sosyal dünyalarında anlamlı bir kişiye dönüştürmesini sağlar. Bu şekilde kurulan arkadaşlıklar çocukları belli düzeylerde kışkırtıp sevimsiz işlerden uzaklaştırır, zor görevler ve durumları aşmak için yardım sağlar ya da sıradan bir faaliyeti hoşlanılabilir duruma getirir. Birlikte yapılan bir iş, genellikle daha hoş hale getirilen bir iştir (Erwin, 2000).

Okul döneminde çocuklar, arkadaşlarını çoğunlukla yakın çevrelerinden seçerler. Ancak seçimi yaparken, kendi yaşlarına, cinsiyetlerine, zihinsel ve sosyal düzeylerine uygun olmalarına özen gösterirler. Yıllar ilerledikçe arkadaş seçiminde, yardımseverlik, dürüstlük, sağduyu sahibi olmak, arkadaş canlısı olmak gibi kişilik özellikleri ön sırayı almaya başlar (Yavuzer, 1996). İletişim becerisi daha iyi çocukların akran ilişkileri kurmakta daha başarılı oldukları (Kahen vd., 1994; akt; Erwin 2000) saptanmış bir olgudur. İletişim kurmakta daha becerikli çocuklar, daha az becerikli akranlarına kıyasla daha uygun ve duyarlı tepkiler verir. Böylelikle akranlarının gözünde ilişki kurmanın fazlasıyla istendiği, popüler yol arkadaşları durumuna gelebilirler (Mendelson vd., 1994).

Okul çağı öncesi ve ilkököl çağındaki popüler çocuklar, başkalarıyla ilişki başlatma girişimlerinde giderek daha duyarlı ve uyumlu bir tablo çizerler (Ramsey ve Lasquade, 1996). Daha az popüler ve reddedilmiş çocuklar genellikle popüler arkadaşları kadar sosyal ilişki kurma girişimi yaptıkları halde, daha az başarılı olurlar ve sosyal davranışlarda aynı

derecede tepki veremezler. Genelde görmezlikten gelinen ve reddedilen çocuklar benmerkezci, dediğim dedik ve belki kibirli görünebilirler; oyun kurallarını çiğneyebilir, hatta oyunun oynanma biçimini değiştirmek isteyebilirler. Tabii bu gruba giriş denemeleri diğer çocuklar tarafından benimsenmez ve çocuğun reddedilmesine, görmezlikten gelinmesine yada gruba kabul edilmesi durumunda etkileşimin sürekli sürtüşme ve kavgayla devam etmesine yol açabilir. Reddedilen çocuklar açık fiziksel saldırılarda bile bulunabilirlerken, popüler çocuklar saldırganlıktan her zaman uzak dururlar (Erwin, 2000).

Çocuklar arasında gerçekleştirilen çalışmalarda da en beğenilen, en çok oy toplayan arkadaşların en uyumlu çocuklar olduğu vurgulanmaktadır. En beğenilen arkadaşların canlı, dışa dönük atılgan, bağımsız, neşeli ve iyi huylu çocuklar olduğu belirtilirken; övünge, üstünlük taslayan, gürültücü, mızıkçı ve saldırgan olanların en az beğenilen arkadaşlar olduğu söylenmektedir. Sayılan bu olumsuz nitelikleri gösteren çocukların da ruhsal uyum ve dengelerinin yerinde olduğu söylenemez (Yörükoğlu, 1998).

İlköğretim döneminin ilk yıllarında çocukların kendi cinsleriyle arkadaşlık kurma isteği içinde oldukları görülmüştür. Karşı cinsle arkadaşlık bu dönemde çocuklar tarafından tercih edilmeyen bir ilişki biçimidir (Kleck ve De Jong,1983). Çocukluğun son döneminde ve ergenliğe yaklaşırken, zaman zaman karşı cinsle ilişkiye geçtiklerinde nasıl davranacaklarına ilişkin çeşitli stratejiler geliştirirler (Erwin, 2000).

Bir öğretmenin öğrenciyi sosyal ilişkiler içinde tanmasını gerektiren durumlar vardır. Örneğin; sınıfta öğrencilerin oturma yerlerini belirlemek isteyen bir öğretmen, onların birbirlerine yakınlık derecelerini bilmek isteyebilir. Yada bir grup çalışması yaptırıcaksa birbirlerine akademik yardım sağlayacak öğrencileri tanıma ihtiyacı duyabilir. Öğrencinin sınıftaki yeri, arkadaşları tarafından algılanış biçimi ve benimsenme derecesi onun okula uyumunun bir göstergesi olarak öğretmeni yakından ilgilendiren hususlardır. Bazı öğrenciler buldukları grup içinde huzursuz yada yalnız olabilirler. Böyle bir durum, öğrencinin okuldan soğumasına neden olabilir. Gruba uyum sağlamakta güçlük çeken öğrencilerin belirlenmesi, onların kişilik gelişimine yardımcı olmanın ilk aşamasını oluşturur (Kuzgun, 2000).

1. 1. Problem

Kişilerin sağlıklı bir gelişim göstermesi ve psiko-sosyal yönden uyum sağlaması için, olumlu sosyal etkileşimlerde bulunması ve ilişkiler kurması gerekmektedir. (Helper, 1997). Çocuklar, gelişim süreçleri boyunca sosyal ilişkilerin iki önemli formunu yaşamaktadırlar. Bunlar; dikey ve yatay ilişkilerdir. Dikey ilişkiler, çocuğun sosyal olarak kendinden daha güçlü kişilerle kurmuş oldukları ilişkilerdir ve genelde anne-baba ve çocuk ilişkisini ifade eder. Yatay ilişki ise, çocuğun benzer sosyal güç ve statüdeki kişilerle yani akranlarıyla kurmuş olduğu ilişkilerdir (Hartup, 1989).

Bilindiği gibi ilköğretim çağı, arkadaşlıkların kurulduğu, insan yaşamında arkadaşlıkların önem kazandığı ve arkadaşlık kavramının geliştiği bir dönemdir. İlköğretim çağındaki arkadaşlık ilişkilerinin, insanların sonraki yaşamlarını etkilediği kabul edilmektedir (Hortaçsu, 1997). Çocuk sınıf ortamında edinmiş olduğu sosyal beceriye yönelik yaşantıları sayesinde yaşamının ileriki dönemlerinde bulunduğu ortamlara daha kolay uyum sağlayabilir. Bu nedenle çocuğun sınıfta edindiği bu beceriler yetişkinlik dönemine yapılan bir yatırım gibi görülebilir.

İlköğretim okullarında öğrencilerin daha çok akademik bakımdan yeterliliklerine önem verilmektedir. Ancak öğrencilerin; benlik tasarımlarını, sosyal uyumunu ve etkili iletişim becerilerini geliştirici birçok etkinlik ve hizmet göz ardı edilmektedir. Bu durum okulların, önemli görevlerinden biri olan bireyin sosyal yönden gelişmesini sağlama rolünden oldukça uzaklaştığını göstermektedir.

Oysa ki; ilköğretime devam eden bir öğrencinin gelişimsel olarak bu dönemde yaşantılarıyla iyi iletişim kurmanın yollarını öğrenmesi gerekmektedir (Havighurst, 1972, akt. Yurtal 2004). Bir çocuğun çevresini keşfetmesi, araştırması, akılda tutması ve gerçek dünya ile baş etmesi diğer çocukların varlığına bağlıdır. Diğer çocuklarla iletişim kurarak kendine değer vermeyi ve mutlu olmayı öğrenirler. Ayrıca, çocuğun toplumsal gelişimi için, akran gruplarına girmesi bir zorunluluktur. Çünkü, çocuk grup içinde arkadaşları ile ilişkiler kurarak toplumsallaşır. Grup içindeki etkileşimleri ile yarışmayı, işbirliği yapmayı; sorumluluklar almayı, çalışmayı ve haklarını kazanmayı öğrenir (Başaran, 1994).

Çocukların akran ilişkilerinin önemi, okul yıllarında giderek artar ve arkadaşlarına karşı gösterdikleri davranış kalıpları bu artışa uygun biçimde ayrılmaya başlar. Çocukların iletişim becerilerindeki ilerlemeler, sosyal-bilişsel becerilerinin gelişmesine bağlı olarak saldırgan davranışlarını azaltırken, işbirliği, uzlaşma ve paylaşma gibi olumlu tutumlarını arttıracaktır. Bu faktörler çocukların sosyal ve arkadaşlık statüleriyle yakından ilintilidir (Erwin, 2000).

Sosyal beceri eksikliği ya da yetersizliği çocukları okul başarısızlığı, saldırganlık, suça eğilim ve çeşitli psikolojik bozukluklar gibi kısa ve uzun süreli birçok olumsuz sonuca götürebilir (Putallaz, 1983; Putallaz ve Gottman, 1981; akt; Çetin, Bilbay, Kaymak, 2001). Yetersiz akran ilişkilerinin ve sosyal beceri eksikliğinin, çocukların okul hakkında olumsuz algı geliştirmesine, okulu reddetmelerine ve yıl boyunca süren akademik başarı düşüklüğüne neden olduğu yapılan araştırmalarla da desteklenmektedir (Çetin, Bilbay, Kaymak, 2001).

Çocukluk çağındaki akran kabulü ve reddiyle ilgili olarak yapılan çalışmalar ve sosyometrik statünün psikolojik sonuçlarını anlama çabaları son 15 yılda yoğunlaşmıştır. Bu alandaki birçok araştırmanın sonuçlarına göre, sosyal yetersizlikler ve sosyal başarısızlıklar olumsuz benlik algıları olarak içselleştirilebilir (Boivin ve Hymel, 1997). Bir çocuğun bu tür problemlerle başa çıkmada uyguladığı özel yöntemlerin, o çocuğun popülerliği ile ilişkili olduğu görülmektedir. Daha az popüler çocuklar kısmi dışlanmışlık durumlarını, talihsizlik ya da kişisel yetersizlik gibi kalıcı ve denetlenemez faktörlerle açıklama yollarını tercih ederler. Diğer bir deyişle, popüler olmayan çocuklar, seçilmeme nedenlerini kişisel yetersizliklerine ve şanssızlıklara bağlarlar. Dışlanmış çocuklar, bu algılama tarzları nedeniyle, sosyal uyumsuzluğu ve öğrenilmiş çaresizlik problemini yaşamaya daha yatkındırlar (Toner ve Munro, 1996).

Literatürde çocukların akran ilişkileri ile ilgili sürekli rastlanan bulgulardan birisi, saldırgan davranış ile akran kabulü arasındaki negatif ilişkidir. Saldırganlık sosyal ilişkilerde reddedilmenin başlıca nedeni olarak görülmektedir. Buna karşın empati, yardım etme ve işbirliği gibi olumlu sosyal davranışlar yüksek düzeyde akran kabulü, yani popülerlikle ilişkilidir (Pakaslahti, Karajalainen& Keltikangas-Jarvinen, 2002). Sosyal etkileşim ve sosyometrik statü ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda popüler ve popüler olmayan çocukların davranış kalıplarındaki farklılıklar saptanmaya çalışılmış (La Fontana

ve Cillessen, 1999, Putallaz ve Gottman 1981; akt; Çetin, Bilbay, Kaymak, 2001), bunun yanında bazı araştırmalarda da davranış kalıplarının gerçekten popülerliğin bir nedeni mi, yoksa sonucu mu olduğu hedeflenmiştir (Shantz, 1986; akt; Erwin, 2000). Araştırmaların sonuçları göstermiştir ki; akranlarına karşı çok tutarlı biçimde olumlu ve destekleyici davranışlar gösteren çocukların gelecekte sosyal yönden popülerlik ve liderlik özellikleri ile karşımıza çıkma ihtimali oldukça fazladır. Sosyal gruplar oluşunca, doğal olarak daha fazla sosyal gelişim sağlama olanağı da doğmaktadır. Çocukların, sosyal yönden becerikli olan diğer arkadaşlarıyla birlikte bir grubun parçası olması, onların becerilerini iyice güçlendirmelerine olanak tanıyan geribildirimlere ulaşmasını da sağlar. Ancak, dışlanan, reddedilen çocukların ise popüler gruplara ulaşmak üzere hayal kırıklığı yaşadığı ve daha sonra da başarısız girişimlerde bulunarak bir kısırdöngü içerisine girdiği görülmektedir. Bu çocukların en sonunda bu girişimlerinden de vazgeçerek, kendileri gibi dışlanmış olan çocuklarla birlikte bir grup oluşturmaya yönelme olasılığı oldukça yüksektir (Ladd, 1983; akt; Erwin 2000).

Yüksek akran kabulü, çocuğun yetişkinlik dönemi için gerekli olan yüksek düzeyde kendine güven gibi önemli bir donanıma sahip olmasını sağlayabilir. Buna karşılık düşük akran kabulü ya da akran reddi yalnızlık duygusu, olumsuz benlik değeri, anksiyete, depresyon ve akademik güçlükler gibi olumsuz birçok problemle sonuçlanabilir (Taylor & Brown, 1998; Crick & Ladd; Boivin & Hymel, 1997; Rubin, Bukowski & Parker, 1998; Demir ve Tarhan 2001).

Yukarıda da belirtildiği gibi, çocuklar sağlam bir ergenlik ve yetişkinlik dönemi için çok iyi ayarlanmış akran ilişkileri kurmak zorundadırlar. Sınıftaki arkadaşlıklar bu ilişkiler için elverişli sayılabilir. Güven oluşumu, tartışmaların çözümü için gerekli beceriler daha çok diğer akran gruplarında öğrenilir. Olumlu akran ilişkileri oluşmazsa, sosyal problemler ortaya çıkabilir. Akranlarla ilişki kurmayı reddetme, çocuğun yaşamının ileriki dönemlerinde ciddi problemlerle yüz yüze kalmasına neden olabilir. Öte yandan akranları tarafından onaylanmanın ve kabul edilmenin, kurulan olumlu ilişkilerin sayesinde akademik yönden başarı sağlamada ve daha ileriki yıllarda önemli bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır (Johnson,2000).

Akranları tarafından reddedildiğini düşünen ve bundan dolayı da akranlarıyla sağlıklı sosyal ilişkiler kuramayan çocuklar hakkında sınıftaki diğer akranlarınca olumsuz

önyargılar oluşturulur, yani ret gören çocuğun yeniden reddedilme olasılığı da artar. Böylece kabul görmeme konumu kalıcı olmaya doğru yönelir. Sosyal becerileri zayıf olan çocuklar gerekli becerileri öğrenme fırsat ve deneyimlerinden yoksun kalırlar. Bu yüzden akranlarının olumsuz önyargılarından da kurtulmaları zorlaşır. Zamanla bu çocuklar akranlarıyla girdikleri ilişkileri uygun şekilde başlatamadıkları için bir kısır döngüye girerler ve yalnız kalırlar (Çetin, Bilbay, Kaymak, 2001).

Akran ilişkilerinin yoğun olarak ilk yaşandığı yerler formal eğitim kurumları, yani okullardır. Formal eğitimde sosyal becerilerin gelişimsel bir süreç olduğu kabul edilmekte ve bunların geliştirilmesi üzerinde durulmaktadır. Bu beceriler bir çocuk ve ergende kendi akranları ve yetişkinlerle ilişkilerinde yaşanan bir durum olmamakta, aynı zamanda öğrenme ortamına sağlayacağı yararlar üzerindeki önemi de vurgulanmaktadır. Bunu destekleyen araştırmalara bakıldığında, sosyal beceri eksikliğinin düşük akademik başarının ortaya çıkmasına neden olduğu belirtilmektedir. Ayrıca sosyal ve psikolojik fonksiyonların önemli belirleyiciler olduğunu ortaya koyan kanıtlar vardır. Okulu bırakma, düşük akademik başarı, antisosyal davranışlar gibi sorunların, sosyal beceri eksikliği ile ilişkili olduğu yapılan araştırmaların sonuçlarından elde edilen önemli bulgulardır (Ogilvy, 1994).

Yukarıda bahsedilen araştırmalar, okul çağı çocuğu için ayrı bir öneme sahip olan ve daha sonraki dönemlerde de etkisini devam ettiren sosyometrik statü ve buna bağlı olarak gelişen arkadaşlık ilişkilerinin, çocuğun akademik ve sosyal yeterlilikleri için ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Bu yeterlilikler onu yetişkinlik döneminde de önemli ölçüde etkileyebilir.

Yurtdışında arkadaşlık ilişkilerinin sosyometrik statü ve akademik başarı açısından ele alınıp, incelendiği birçok çalışma bulunmasına rağmen, ülkemizde bu konudaki araştırmaların, henüz yeterli olmadığı görülmektedir. Bu çalışmada ise, öğrencilerin arkadaşlarına yönelik olumlu ve olumsuz düşünceleri sosyometrik statü ve akademik başarı açısından incelenmesi hedeflenmiştir. Ve araştırmanın problem cümlesi aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

“İlköğretim beşinci sınıfa devam eden öğrencilerin sosyometrik statü ve akademik başarılarına göre arkadaşlarına ilişkin düşüncelerinde farklılık var mıdır?”

1.2 . Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin arkadaşlarına ilişkin olumlu ve olumsuz düşüncelerini ve arkadaşlığı tanımlamalarını sosyometrik statü ve akademik başarı açısından incelemektir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıda yer alan sorulara cevap aranmıştır:

1. Sosyometrik statülerine göre öğrencilerin arkadaşlarına ilişkin olumlu ve olumsuz düşünceleri arasında anlamlı farklılık var mıdır?
2. Akademik başarı açısından öğrencilerin arkadaşlarına ilişkin olumlu ve olumsuz düşünceleri arasında anlamlı farklılık var mıdır?
3. Sosyometrik statüye göre öğrencilerin arkadaşlık anlayışları nedir?
4. Akademik başarıya göre öğrencilerin arkadaşlık anlayışları nedir?

1. 3. Araştırmanın Önemi

Arkadaşlık ilişkileri insan hayatının her döneminde büyük önem taşır. Çocukluk çağında arkadaşlık, çocukların sosyal ve duygusal gelişimini sağlayan bir araçtır. Çocuklar arkadaşları aracılığıyla insanlarla farklı şekillerde ilişki kurmayı, paylaşmayı ve işbirliği yapmayı, kendilerini ifade etmeyi, başkalarına saygı duymayı, diğer insanların duygularını anlamayı ve kendi duygularını kontrol etmeyi öğrenirler. Arkadaşlık ilişkileri çocukların sosyal beceriler kazanmalarını, grup içinde yaşamayı öğrenmelerine yardımcı olur (Hartup, 1992).

Özellikle okul çağında çok önemli olan arkadaş ilişkileri zaman zaman çocukların en büyük üzüntülerinin de kaynağı olabilir. Arkadaşlarla yaşanan problemler çocukların insanlarla ilişkilerinde sorunları nasıl çözeceklerini, duygularını uygun şekilde ifade etmeyi, liderlik özelliklerini geliştirmeyi öğrenmelerine yardımcı olacak fırsatlardır. Onlar için çok üzücü olsa bile, genellikle çocuklar, arkadaşlarıyla yaşadıkları problemlerde çok yaratıcı çözümler bulabilirler. Arkadaşlık ilişkilerinde çocukların yaşı ve sahip olduğu sosyal beceriler önemli bir belirleyici olabilir (Yavuzer, 1997).

Çocukların arkadaş ve akranlarıyla ilişkileri en azından 1920'lerden beri araştırmacıların ilgisini çeken bir konu olmasına rağmen, hızla çoğalmakta olan ampirik bulguların birleştirilmesine yönelik sistematik kuramların ortaya atılması ancak 1970'lerden sonra gerçekleşmiştir (Erwin , 2000).

Son yıllarda çocukların arkadaşlarını nasıl seçtikleri, arkadaşlıktan beklentilerinin ne olduğu, arkadaş seçimlerini etkileyen etmenlerin ne olduğu, arkadaşlık kavramından ne anladıkları, iyi arkadaş ve kötü arkadaş kavramlarına hangi özellikleri yükledikleri araştırmacıların ilgisini çeken konular arasında yer almaktadır.

Akran ilişkileri ve bu ilişkiler içinde çocuğun sosyal statüsü ve akranları tarafından algılanışının olumlu ve olumsuz gelişimsel sonuçları ile akademik başarı-sosyometrik statü hakkında yurt dışında birçok araştırma bulunmasına rağmen, ülkemizde bu konuyla ilgili çalışmalar yeterli değildir. Yapılan çalışmalar daha çok ilköğretim ikinci kademe, ortaöğretim ve üniversite öğrencilerini kapsamaktadır. İlköğretim birinci kademe ise sadece arkadaşlık ilişkileri incelenmiştir. Özellikle daha erken yaşlardaki çocukları kapsayan araştırmalar, sosyal ilişkilerde sorun yaşayan ve risk altında bulunan çocukların sosyal ve akademik yaşantıları ve bunlar arasındaki ilişkiler açısından daha iyi anlaşılmasına ve psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri alanında tatmin edici müdahale programlarının geliştirilmesine katkıda bulunabilir.

Öğrencilerin arkadaşlarına ilişkin görüşlerinin sosyometrik statü ve akademik başarı açısından incelenmesi sonucu ortaya çıkan bulgular doğrultusunda; arkadaş seçimi, arkadaşlık becerileri, sosyal beceri ve akademik başarı konusunda problem yaşayan öğrencilere karşı nasıl bir yaklaşım izlenebileceği konusunda okullardaki rehberlik çalışmalarına kaynaklık edeceği beklenmektedir.

Yukarıda değinilen bilgilerin ışığında sosyal ve duygusal gelişimi açısından sınıfta öğrenciler arasındaki ilişkileri sosyometrik olarak belirlemek, sonrasında öğrencilerin görüşlerini sosyometrik statüye ve akademik başarıya göre değerlendirmek, bu ilişki boyutlarına yönelik düzenlemeler yapmak, öğrenciler açısından faydalı ve motive edici olabilir. Araştırma bu yönüyle önemli görülmektedir.

1. 4. Sayıtlar

1. Öğrenciler araştırmada kullanılan ölçme araçlarını içtenlikle cevaplamışlardır.
2. Öğrencilerin I. Dönem sonu karne notu ortalamaları, akademik başarıyı temsil etmektedir.

1. 5. Sınırlılıklar

1. Araştırma, Adana İli Merkezinde bulunan ilköğretim okullarının beşinci sınıflarında okuyan öğrencilerle sınıflıdır.
2. Elde edilen bilgiler, dönem sonu karne notu ortalamaları, sosyometrik test, ölçek maddelerine verilen yanıtlar ve görüşme sonucunda elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Arkadaş: Başkalarına tercih edilen, kendisine karşı yakınlık ve dostluk duyulan, birlikte etkinliklerde ve yoğun etkileşimde bulunulan; fikir, görüş ve ilgileri paylaşan kişi (Arısoy,1983).

Arkadaşlık: Karşılıklı güven, destek, saygı, anlayış ve içtenlik öğeleri içeren duygusal bir ilişkidir (Yavuzer,1998).

Arkadaş Seçimi: Bir arkadaşı olumlu değerlendirme; kendisiyle birlikte etkinliklerde bulunma; beraber vakit geçirme; aynı fikirleri ve görüşleri paylaşma davranışlarının bütünü (Arısoy,1983).

Akran Grubu: Etkileşen, ortak amaç ve değerleri paylaşan ve davranışları karşılıklı olarak üzerinde anlaşmaya varılmış kurallarla yönetilen, görel olarak kararlı ya da kalıcı bir bireyler – burada çocuklar- grubudur (Hartup, 1970; Akt;Onur, 1998).

Sosyometri: Bir gruptaki bireylerin birbirleri ile olan “sosyal ilişkilerini” tutum ve eğilimlerini, grup içindeki örgütlenme biçimini ortaya çıkarmaya yarayan bir tekniktir (Özgüven, 2000).

Sosyometrik Statü: Bireyin grup içindeki kabul ve red dağılımı (Dunnington, 1957; Izard, 1959; Horowitz, 1962; Moore and Updegraff, 1964; Bukowski and Newcomb, 1984; Gottlieb, Leysyer ve Schmelkin, 1986 ; akt; Dökmen, 2005).

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde arkadaşlık kavramı ve arkadaş seçimleri, sosyometrik statü ve akademik başarı ile ilişkilendirilerek verilmiş, bu konularda yurt içi ve yurt dışında yapılmış olan araştırmalar üzerinde durulmuştur.

2.1. Kuramsal Açıklamalar

2.1.1. Arkadaşlık ve Arkadaşlığın İşlevleri

Arkadaşlık, bireyin gelişim süreci içerisinde önemli yer tutan, duygusal, sosyal ve bilişsel düzeyde etkileri olan ve aynı zamanda uyum sağlamada önemli bir rol oynayan bir olgudur. Arkadaşlık; gönüllü, karşılıklı, özel bir ilişki türüdür. Karşılıklı, her iki tarafın da bu arkadaşlığı tanıması ve sürdürmesi anlamına gelmektedir (Vatsa, Haith ve Miller, 1992; Glen ve Cohen, 1996).

Arkadaşlık ilişkilerinin yaşa göre gelişimine bakılırsa;

Bir- iki yaş aralığında, bebeğin akranıyla tamamlayıcı ve karşılıklı etkileşimi içeren bir gelişim gösterdiği belirtilmektedir. Bu dönemde bebek akran grubundaki bazı çocukları diğer çocuklardan ayırarak onlarla kalıcı ilişkiler kurabilir (Hortaçsu, 2002). Bu döneme birtakım sosyal tepkilerin gelişmeye başladığı dönem denilebilir (Yavuzer, 1999).

İki- üç yaşları arasında, çocuklar akranlarıyla kurdukları etkileşimlerde kısa ve uzun süreli arkadaşlıkları ayırt edebilmektedir. Ayrıca arkadaş sayılarında artış gözlemlenmektedir (Hortaçsu, 2002). Bu dönemde çocukların kendi akranlarıyla kurdukları ilişkilerden zevk almaya da başladıkları da belirtilmektedir (Yavuzer,1999). Burada dil gelişimi önemli bir etkidir (Hortaçsu, 2002).

Üç- yedi yaş aralığında, çocuklar arkadaşlarının özellikleri ve davranışları hakkında konuşmaya başlarlar. Örneğin, saldırgan davranışlar olumsuz, sevecen yaklaşımlar ise olumlu olarak değerlendirilir (Vatsa, Haith ve Miller, 1992; Hortaçsu, 2002).

Sekiz- dokuz yaş aralığında ise çocuklar, kurallar doğrultusunda oyunlara katılımdan zevk almaya ve çeşitli arkadaşlarla daha fazla zaman geçirmeye başlarlar. Arkadaş seçimlerini kendi değer yargıları doğrultusunda gerçekleştirdikleri gözlenir. Akranlarıyla birlikte olumlu duygusal ilişkiler geliştirmeye gayret ederek, onlarla birlikte ortak etkinliklerde bulunmayı tercih ederler (Vatsa, Haith ve Miller, 1992; Hortaçsu, 2002).

6-12 yaşları arasında arkadaşlıklar kurmak, son çocukluk döneminin en önemli gelişim görevlerinden biridir ve bu hayatları boyunca devam edecek bir sosyal beceridir. Gelişimsel olarak okul çağı çocuğu daha karmaşık ilişkiler geliştirmeye hazırdır. Gittikçe gelişen duyguları ve fikirleriyle daha çok iletişim kurabilirler. Zamana ilişkin geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek kavramlarını daha iyi anlar. Bu yaşta artık aileye eskisi kadar bağlı olmadığı gibi, kendine dönük ilgileri de azalmıştır. Artık arkadaşlık konusunda akranlarına daha çok güvenmeye, arkadaşlarıyla birlikte daha fazla zaman geçirmeye başlar (Yavuzer, 1996).

Hartup (1989), sağlıklı gelişim için her çocuğun iki tip ilişkiye gereksinim duuduğunu öne sürmüştür. Bunlar yatay ve dikey ilişkilerdir. Dikey ilişki, çocuğun kendisinden daha fazla sosyal güç ve bilgiye sahip olan biriyle ya da yetişkinle kurduğu bağıdır. Bu ilişki eşit değil, tamamlayıcı bir özelliktedir. Yatay ilişki ise, çocuğun gelişim düzeyi kendisine benzeyen biri ya da akranı ile kurduğu bağıdır. Bu ilişki ise, eşit ve dengeli bir özellik göstermektedir.

Arkadaşlıklar ve genelde akran ilişkileri kişi açısından çeşitli önemli işlevleri yerine getirmektedir. Belirli bir ilişki, belirli bir noktada bu işlevlerin birini ya da birkaçını karşılayabileceği gibi, farklı durumlarda ya da bir ilişkinin farklı noktalarında değişik işlevlere de karşılık gelebilir (Erwin, 2000).

İnsanın temel ruhsal gereksinimleri; arkadaşlık, bir grup üyesi olma, rol ve statüye sahip olma, toplumsal güvenlik, bir işe yarama ve bağımsızlıktır. İnsanın temel psikolojik

gereksinimlerinden biri, diğer insanlarla sevgi alışverişinde bulunmak ve dostça ilişkiler kurabilmektir (Geçtan, 1978, s.91). Maslow' a göre gereksinimler önem sırasıyla: Açlık, susuzluk, cinsel istek gibi fizyolojik gereksinimler; korunma, sevgi, özdeğer ve özgerçekleştirim biçiminde sıralanmıştır (Akt. Geçtan, 1978).

Kişinin sevme yeteneğini geliştirmesiyle daha çok arkadaş edineceği ve yalnızlıktan kurtulacağı açıktır. Başkalarını sevmek için önce insanın kendisini sevmesi gerekmektedir. Kişisel gelişmesi ve doyumluluğu bakımından insan, diğer insanlara bağımlıdır. Temel ruhsal gereksinim olan sevginin doyurulması gereklidir. Bu da ancak sevebilme ölçüsünde gerçekleşebilir. Sevmek ve sevilme ve biri olmadan diğerinin olmayacağı iç içe geçmiş iki önemli duygudur (Yörükoğlu, 1992). Bu duygunun doyurulması, aile çevresinden başka arkadaş bağlantıları ile gerçekleşebilir.

Başkalarına sevgi dolu bir yaklaşım bireyin sevilme gereksinimini karşılayabildiği gibi, kendini kanıtlayabileceği, kişilik gelişimini sağlayacağı ortamı da hazırlar. İnsan sevgi alışverişinde bulunmanın yanı sıra “ içinde yaşadığı grup üyeleri tarafından kabul edilmek ve onaylanmak gerekliliğini de duyar” (Geçtan, 1978, s.91). Kabul ve onay bireyin kimlik duygusunu geliştirir. Öz güveni artar, özdeğer duygusu yaratır.

Küçükken çocuk topluluklarına katılmayan bir kimse, gruplar içinde nasıl hareket edeceğini bilmeyen ve kendini toplum yaşamının gereklerine uyduramayan bir insan halini alır. Kişi, davranış sisteminin önemli bir kısmını, arkadaşlarından, beraber oyun oynadığı diğer çocuklardan öğrenir (Özgür, 1976, s.354).

Bireyler karşılaştıkları sorunlarla başa çıkabilecek yeterlilikte olmak ister. Yeterlilik duygusu kişinin bedensel, zihinsel, duygusal, toplumsal alanlarda geliştirebildiği yeteneklerine bağlıdır (Geçtan,1978). Birey, tek başına sözü edilen alanlardaki yeteneklerinin farkında olamayabilir. Bu nedenle bu yeteneklerini bireyler grup içinde geliştirebilirler. Bu farkında oluşu bireylere, ait olduğu grup ya da gruplar kazandırabilir. Oyunla başlayan yetenek kazanma çabası sonraki yıllarda eğitimin yardımı ile sürdürülür. “Yeterlilik ve yeteneklilik insana gerekli olan güveni sağlar” (Geçtan,1978).

Arkadaş beğenisinin önem kazandığı son çocukluk dönemlerindeki 8-12 yaşlar arasındaki dilim, “gruplaşma dönemi”nin ön hazırlayıcısı olarak bilinir. Takıma bağlılık ve

onun içindeki işbirliği, bireysel yarıştan üstün gelebilir. Bir akran grubuna uyum sağlamak ve yeterli sosyal becerilere sahip olmak, çocuğun yüksek benlik saygısına ulaşmasında önemli bir yer tutar (Yavuzer, 2000).

Akran grupları çocuğa diğer insanlarla nasıl iletişim kuracağını, onlarla iyi geçinme şekillerini öğretir. Kültürü, cinsel rolünü, alt kültürün özelliklerini, kuralların nasıl ortaya çıktığını yada kaldırıldığını, birey ve grup durumunda sorumlulukların neler olduğunu, ahlakı, sosyal sınıf rolünü öğretir. Yeni toplumsal roller almayı sağlar, özgeciliği, grup ruhunu ve sosyal hareketlilik bilincini tanıtır (Küçük, 1984).

Arkadaşlığın işlevleri ile ilgili yapılan araştırmalardan elde edilen sonuçlar, Duck (1983, akt; Küçük, 1984) tarafından şöyle ele alınmaktadır:

1. Bireye ait olma duygusu sağlaması.
2. Bireyin duygusal bütünlüğünü ve kararlılığını sağlaması: Arkadaşlar birey için ortak ilgi ve anlamların varlığını fark edip yaşamayı, topluluk duygusuna ortak tepkilerin geliştirilmesine olanak tanır. Arkadaşlar, özel anlayışları, şaka ve dili paylaşır. Birey için toplumdakilerin bilmediği olguları arkadaşlar bilir ve paylaşır. Arkadaşlığın karşıtı olan yalnızlık ve yalıtılmışlık durumunda ise kişi kendini başkalarıyla karşılaştırma fırsatından yoksundur. Kendini kaygılı, amaçsız ve mutsuz hisseder.
3. Bireye iletişim fırsatı sağlaması. Başkalarıyla iletişim kurmak, insanın önemli gereksinimlerinden birisidir. Arkadaşlığın önemli işlevlerinden birisi de iletişim kurmak için uygun ortamı yaratmasıdır. Arkadaşlarla her konuya ilişkin iletişim kurmak, yalnızca genel olguları değil, kişisel ve özel ayrıntıları konuşmak da önemlidir.
4. Bireye yardım ve destek sağlaması. İnsanoğlunun psikolojik ve fiziksel desteğe ihtiyacı vardır. Bireylerin durumuna göre bunlardan biri diğerine göre daha anlamlı ve önemli olabilir. İki kişi arasındaki ilişki; genellikle insanların birbirine sağladıkları, dağıttıkları ve takas ettikleri kaynaklarla tanımlanır. Özel sınırlar takas edilmek suretiyle iki kişi birbirine yakın hale gelir. Birbirlerinin

görüş ve önerilerini değerli bulurlarsa, ilgileri paylaşırlarsa, derin duygularını açığa vururlarsa, bu iki kişinin arkadaş oldukları söylenebilir.

5. Bireye değerli olduğu duygusunun verilmesi. Bireye değerli olduğu duygusunun verilmesi de arkadaşların sağladığı ve psikolojik sağlık için gerekli ve önemli bir işlemdir.
6. Bireye başkalarına yardım etme fırsatının sağlanması. Kişinin kendini işe yarar ve değerli hissetmesi için arkadaş gereklidir. İnsanın kendini değerlendirmesi ve benlik saygısının oluşmasında arkadaş önemli bir rol oynar. Birey, birilerinin kendine güvendiğini, dayandığını, arkadaşları sayesinde hissedebilir. Bu arada başkalarına yardım etme fırsatına sahip olur. Başkalarına karşı sorumluluk duygusu gelişir ve bütün bunlar bireyin kendini iyi bir şekilde algılamasını sağlar.
7. Kişiliğin desteklenmesi. Arkadaşlık ilişkileri sayesinde düşünceler, tutumlar, inançlar, kuşkular, sorunlar, umutlar, beklentiler tartışılır. Bireyin önemli ve güvenilir olduğu anlayışını kazanmasında arkadaşlar önemli bir yere sahiptir. Arkadaşlarla yapılan tartışmalar bile yıkıcı olmaktan çok, kişiliği destekleme yönündedir. Kişiliği destekleyen arkadaş tipinin, kişiyle benzer özellikler taşıyan arkadaşlar olduğu belirtilmektedir.

2.1.2. Sosyal Beceri Açısından Arkadaşlık İlişkileri

Sosyal beceriler; akran ilişkileri, iletişim, problem çözme, karar verme ve kendini yönetme gibi diğerleriyle olumlu ve sosyal ilişkileri başlatmaya ve sürdürmeye yönelik becerilerdir (www.behavioradvisor.com/Socialskills.html). Çocukların arkadaşlarıyla ilişkilerinde yaşadıklarını anlamak için, sosyal davranış özelliklerini, farklılıklarını, aile problemlerini ve sosyal statülerini göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Bireyin tüm yaşantısında, toplumun diğer üyeleriyle girdiği etkileşimlerde, sosyal ilişkileri başlatmak, sürdürmek ve sosyal çatışmaları çözümlenmek kritik düzeyde önem taşıyan beceriler olarak tanımlanmaktadır (Shure ve Spivack, 1980; 1982; akt; Dinçer, Anlık, Beyazkürk, 2007). Bu konuda yapılan araştırmalar da arkadaşlık ilişkilerinin

çocukların sosyal, bilişsel ve duygusal gelişimlerini ve bireyin uyum sağlama sürecini önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir (Hepler, 1997; Dodge ve Bickart, 1998; Shure, 2001).

Akran ilişkileri çocuklara, eşitleriyle sosyal etkileşim içinde olma becerilerini öğrenme ve uygulama fırsatını kazandırır. Arkadaşlık becerileri söz konusu olduğunda; bunların içinde işbirliğini gözeten yakın ilişkiler kurmak ve sürdürmek, iletişim, çatışma, yakınlık ve güvenden kaynaklanan sorunları halletmek için gerekli becerileri sayabiliriz (Shantz, 1993; akt; Erwin, 2000). Akranların güven verici destekleri çocuğa daha geniş sosyal ortamda yüz yüze gelebileceği sıkıntılara karşı koruma özelliği gösterir (Erwin, 2000).

Kendilerini akranlarına kabul ettirmek, çocuklar için en tatmin edici deneyimlerden birisidir. Tersine, akranlar tarafından reddedilmek veya alaya alınmak çocuğun benlik değeri ve güven duygusu üzerinde büyük bir darbe olabilir (Yavuzer, s.37, 2000).

Günümüzde sosyal beceri değerlendirilmesi konusuna önem verilmeye başlanmış ve bu konuyla ilgili çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Sosyal becerilerin değerlendirilmesinde; doğrudan davranış gözlemi, dereceleme ölçekleri, kendi kendini değerlendirme (Çiftçi ve Sucuoğlu, 2003) ve sosyometri (Çetin, Bilbay ve Kaymak, 2003) kullanılabilir.

2.1.3. Çocukların Arkadaşlık İlişkilerinde Sosyometrik Statünün Önemi

Arkadaşlık ilişkileri, belli aşamalar içinde gelişim göstermekle birlikte, bu ilişkiler aynı zamanda, her çocuk için farklılık taşımaktadır. Çocukların pek çoğu arkadaşlarıyla kurdukları iletişimde güven ve doyum sağlarken, bazı çocuklar ise, arkadaşlarıyla yaşadıkları ilişkilerde sürekli ve ciddi problemler yaşayabilir. Bunun sonucunda akranları tarafından kabul edilme ya da reddedilme durumu ortaya çıkar. Çocuğun akranları tarafından kabulü, onun yeterli sosyal beceriye sahip olmasıyla doğrudan ilişkilidir (Çetin, Bilbay, Kaymak, 2003).

Sosyometrik statü, çocuğun akran grubu içindeki sosyal statüsü veya sosyal kabul durumudur. Sosyal kabul, sosyal popülerite (çocuğun akranları tarafından sevilmesi) ve

sosyal red (akranları tarafından sevilmemesi) gibi iki farklı boyutu içermektedir (Kaya, 2004).

Popülerlikte en önemli etken çocuğun nasıl görüldüğü değil, nasıl davrandığıdır. Popüler çocuklar, akranlarına karşı destekleyici, olumlu ve saldırgan olmayan şekilde yaklaştıkları için sevilirler (Black ve Hazen, 1989; akt ; Çetin, Bilbay, Kaymak, 2003). Bu çocuklar aynı zamanda başkalarına kendilerini iyi hissettirme becerilerine sahiptirler. Popüler çocuklar, sosyal etkileşimde becerikli olanlardır ve bunun doğal bir sonucu olarak da başkalarıyla ilişki başlatma girişimlerinde daha uyumlu bir tablo çizerler. İlk önce belli bir grubu gözlemler ya da onların yanında oynarlar. Arkadaşlarının yaptıkları şeyler hakkında destekleyici yorumlarda bulunup, yapıcı öneriler ortaya atarlar (Çetin, Bilbay, Kaymak, 2003).

Daha az popüler veya reddedilmiş çocuklar, genellikle popüler arkadaşları kadar sosyal ilişki kurma girişimi yaptıkları halde, daha az başarılı olurlar. Bunun sonucunda da sosyal davranışlarda aynı derecede olumlu davranışlar gösteremezler (Erwin, 2000).

Reddedilen çocuklar, akranları tarafından açıkça beğenilmeyen ve sürekli hoş karşılanmadıkları hissettirilen çocuklardır. Dışlanmalarında veya itici bulunmalarında çeşitli bireysel özellikleri rol oynayabilir. Bu çocuklar çoğu kez saldırgan, engelleyici ve sataşmalara karşı aşırı duyarlı olma eğilimindedir. Zarar verici, kuralları ihlal edici olabilirler veya kendilerini o denli huzursuz hissederler ki; diğer arkadaşlarının kendilerini reddetmesine neden olurlar. Bazılarının dikkat bozukluğu ve hiperaktivitesi olabilir (Yavuzer, 2000).

2.1.4. Arkadaşlık Anlayışları

Çocukların arkadaşlarını seçerken, hangi bilgilerin peşinde koştuğunu, bu bilgilerin nasıl yorumlandığını ve ne kadar önem atfedildiğini arkadaşlık anlayışları belirlemektedir. Arkadaşlık anlayışları, ilişkinin yürütülmesinde geçerli olduğu düşünülen kuralları ve bu kuralların çiğnenmesi halinde ne tür durumlar ortaya çıkacağını da belirlemektedir (Bigelow vd., 1992).

Arkadaşlık, çeşitli aşamalarla gelişim gösteren bir kavramdır ve bu gelişim aşamalarına paralel olarak arkadaşlık anlayışları da farklılık göstermektedir. Hortaçsu (2002) arkadaşlığın gelişim aşamalarını ve buna bağlı olarak gelişen arkadaşlık anlayışlarını şöyle sıralamıştır: Bu gelişimin ilk aşamasında, arkadaş birlikte oynanan kişidir. Bu aşamada güven, arkadaşın becerileriyle tanımlanır. “Ali’ye güvenirim, çünkü oyuncuğımı kırmaz.” İkinci aşamada arkadaş, istenen davranışları yerine getiren önemli kişiler olarak görülmektedir. Arkadaşların benzer oyunlardan hoşlanmaları önemlidir: “Yakın arkadaş, benim hangi oyunları sevdiğimi bilen arkadaşdır.” düşüncesi hakimdir. Bu aşamada güven, arkadaşın kişiye karşı iyi niyeti olarak tanımlanmaktadır. Üçüncü aşamada arkadaşlık, belli durumlarda karşılıklı yardımlaşma olarak görülmektedir. Üçüncü aşamada yakınlık ve paylaşım karşılıklıdır; güven duygusu hem davranışı, hem de düşünceyi kapsamaktadır. Dördüncü aşamada kişi arkadaşlığına dıştan bakarak değerlendirebilir. Arkadaşlık uzun sürede gelişen bir birliktelik olarak düşünülmektedir. Yakınlık, güven ve özel sorunları paylaşma, arkadaşlığı sürdürme ve koruma çabaları olarak görülmektedir. Bu aşamada, yalnızca güven duygusunu bozan çatışmaların arkadaşlığı sona erdirilebileceğine inanılmaktadır. Beşinci aşamada ise, arkadaşlarının birbirlerinin gelişimine katkıda bulunacağı görüşü gelişmektedir. Arkadaşlık bireysel kimlik gelişimi için önemlidir. İyi arkadaşlar, kişiliği uyuyan insanlar olarak tanımlanmakta, birey tarafından güven duyma, hem destek sağlamak, hem de gerektiğinde arkadaşını özgür bırakmak olarak değerlendirilmektedir (Hortaçsu, 2002).

Bigelow ve La Gaipa (1975, akt; Erwin, 2000) ise, arkadaşlık beklentileri konusunda yaptıkları çalışmalardan elde ettikleri bulgulardan hareket ederek ve Piaget’in bilişsel gelişme kuramına dayanarak üç model önermişlerdir: ilk benmerkezci beklentiler, sosyal-merkezli beklentiler ve empatik beklentiler.

Benmerkezci ya da konumsal aşama, yaklaşık olarak 7-8 yaşına kadar sürmektedir. Bu aşamada çocuk sadece kendi benliği temelinde dünyaya bakar ve doğrudan kendi durumuyla ilgilenir. Burada somut, dışsal nitelikler, başkalarının davranışları öne çıkmaktadır. Bu aşamada öne çıkan beklentiler; ödüller ve bedeller, yakınlık, ortak faaliyetler, fiziksel görünüş ve sahip olunan şeylerdir. Güzel bir oyuncuğa ya da tatlı bir yiyeceğe sahip olmak, küçük çocukların arkadaşları arasındaki popülaritesini oldukça arttırabilmektedir. Bu aşamayı betimleyen tipik sözler “O benimle oynuyor,” ya da “Bana yakın bir yerde oturuyor,” şeklinde olabilir. Sosyal-merkezli aşama yaklaşık olarak on bir

yaşına kadar sürmektedir. Başlıca özelliği paylaşma ve ilişkilerin kuralları ile yükümlülüklerine sınımsız bağlı kalmadır. Arkadaşlık beklentileri içine psikolojik boyutlar, içsel özellikler ve eğilimler de girmeye başlar. Bu aşamayı “O daha fazla şeyini benimle paylaşıyor,” ya da “Şu çocuk koca kafalı,” şeklindeki sözler betimlemektedir. Arkadaşlık beklentilerinin empatik ya da içsel psikolojik aşaması ise, mahremiyet ve güvenin, kendini ortaya dökmenin ve arkadaşların psikolojik özelliklerinin öne çıkarıldığı aşamadır. Başkalarına , “yumuşak başlı”, “cömert” ve konuşabileceğiniz biri” gibi soyut psikolojik özellikler atfedilebilir. Çocuğun, arkadaşlık beklentilerinin bu aşamalarıyla paralel bir şekilde gelişim göstermesi, büyümesi gerekmektedir. Önceki bir aşamada önemli olan bilgilerin, sonraki aşamadaki bilgilerle sürekli olarak birleştirilip, bütünlük içerisinde daha gelişmiş ve karmaşık bir arkadaşlık anlayışının parçası haline getirilmesi, sağlıklı ilişkiler için gerekli görülmektedir.

Çocukların arkadaşlık ile ilgili görüşlerinin alınmasında ortaya şöyle bir tablo çıkmaktadır: 8-9 yaş civarında, arkadaşlık ile ilgili görüşlere bakıldığında en temel noktalar birlikte eğlenmek ve oyuncakları paylaşmayı içermektedir. Aynı zamanda arkadaşlık anlayışı içerisinde birbirine yardım etme kavramı da yer almaktadır. 8 yaşındaki bir kız çocuğuna şu soru sorulmuştur: “Neden Shelly senin en iyi arkadaşın?” Alınan yanıt ise şöyle olmuştur: “Çünkü o, bana vurulduğunda yardım ediyor. Beni koruyor. Üzgün olduğumda beni neşelendiriyor ve benim sıkıntımı paylaşıyor... O benim için çok şey yapıyor. O asla kızmıyor, benim önümde yemeğini tek başına yemiyor, ben ağladığımda dönüp gitmiyor ve bana ev ödevlerimde yardım ediyor” (Steinberg, Belsky ve Meyer, 1991).

11-12 yaş çocukları ise sadece bunları düşünmüyor; arkadaş olarak sırlarını paylaştıkları, birbirlerinin duygularını anlayan, güvене bildikleri, ihanet etmeyenleri seçiyorlar. Bu yaş grubundaki bir erkek çocuğa: “ Jimmy’nin senin arkadaşın olduğunu nasıl anladın?” diye sorulduğunda, alınan yanıt “Birlikte dışarı çıktığımızda, birbirimizi üzmediğimizi gördük” şeklinde olmuştur (Steinberg, Belsky ve Meyer, 1991).

Arkadaşlık anlayışlarını etkileyen belli başlı değişiklikler, çocuğun ilişkiler içinde karşılıklılığın niteliğini değişik derecelerde algılamasıyla açıklanabilmektedir (Youniss ve Volpe, 1978; akt; Erwin, 2000). Karşılıklılık, 6-8 yaş arası küçük çocuklarda basit ve somuttur. Bu yaştaki çocuklar, bir ilişkinin o andaki maddi ve sosyal maliyetleriyle

kazançlarını öne çıkarır. Buna göre arkadaşlık için hangi adımların atılması gerektiğini bilir. Daha büyük çocukların ilişkilerinde ise, karşılıklılık daha özgül faaliyetleri ve psikolojik özellikleri kapsayacak derecede gelişmiştir. İlişkilerde işbirliği, mahremiyet, güven ve karşılıklı saygı gibi soyut nitelikler aranır (Erwin,2000).

2.1.5. Okul Çağı Çocuğu ve Akran Grupları

Yörükoğlu (1998)'na göre, “arkadaş ilişkileri, çocuğun evinde karşılanamayan en önemli gereksinimlerinden biridir.” Arkadaşlık ilişkileri çocuğa toplumsal yaşamında gerekli olan uyumlu sosyal ilişkileri ve işbirliğini öğrettiği gibi, ezmeden ve ezilmeden yarışma yeteneğini de kazandırır. Önder olma, yönetme, belli bir amaca yönelik takım çalışmasına katılabilme, sorumluluk alabilme gibi yetenekler özellikle arkadaş ilişkilerinde kazanılabilir. Arkadaş ilişkileri çocuğa kendi kendini gerçekçi olarak değerlendirme olanağı verir. Başkalarına bakarak kendini tartar. Beğendiği ve beğenmediği nitelikleri hoşgörüle karşılamaya alışır. Arkadaşlık ilişkisini sürdürmek bencilliğin yenilmesine bağlıdır. Karşılıklı iletişim içerisine girme ve özveriyi gerektirir. Hem kendi cinsiyle hem de karşı cinsle sürdürülen arkadaşlık ilişkisi çocuğun cinsel kimliğini pekiştirir.

Akran ilişkileri çocuk gelişiminin her döneminde önemli rol oynamasına rağmen orta çocukluk ve ergenlik öncesi dönemde giderek daha fazla önem kazanır. Fogel ve Menson (1988)'ın belirttiği gibi orta çocukluk dönemi arkadaş ilişkilerinin derinleşmeye başladığı ve çocuğun sosyal gelişiminde daha fazla rol oynadığı bir dönemdir. İlkokula başlayan çocuk, yeni bir sosyal ortama girer. Ergenlik dönemi öncesinde akran grupları ile kurulan ilişkiler, çocuğun güvenli aile hayatından bağımsız yetişkin hayatına geçiş sürecini kolaylaştırır (Bee, 1992).

Okul çağı çocuğunda uyum ve davranış sorunlarından biri olarak “arkadaş edinmemek” de yer almaktadır. Psikolojik bakımdan normal çocuk tanımlanırken ölçütlerin içinde “insanlar arası ilişkileri kolayca kurabilme, arkadaşları ile iyi geçim, oyunlara katılma ve arkadaşları ile yardımlaşabilme” özellikleri görülmektedir (Aydoğmuş,1994). Bu özellikleri yeterli düzeyde gösteremeyen veya önemli biçimde aksatan çocukta uyum ve davranış sorunlarının olduğu söylenebilir.

Çocuğun arkadaş grubu, onun sosyal tavırlarını etkiler. Bu sosyal tavırlar, çocuğun genellikle diğer bireylere ve sosyal yaşama karşı tüm tutum ve davranışlarını içerir. Bir dereceye kadar ailede kazanılan bu tavırlar, çocuğun arkadaş grubuyla olan deneyimleri sonucu değişebilir (Yavuzer, s. 145, 2004).

Özetlenecek olursa, arkadaşlık özellikle okul çağı çocuğu için oldukça önemli görülmektedir. Çocuklar, arkadaşlık ilişkilerini dostluk, arkadaşlık, duygusallık, güç eşitliği açısından başka ilişkilerine göre daha değerli görmektedirler (Hortaçsu, 1997).

2.2. Konuyla İlgili Yapılan Araştırmalar

Bu kısımda, konu ile ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

2 .2. 2. Yurt Dışında yapılan Araştırmalar

Yurt dışında konuyla ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında, nicel çalışmaların yanında nitel çalışmalara da yer verildiği görülmektedir.

Çocuk ve gençlerin arkadaşlık ilişkileri konusundaki sistemli araştırmalar, 20. yüzyılın ortalarında Moreno'nun sosyal uyum, arkadaş ve akranlara yönelik sosyometrik çalışmalarıyla yayılmaya başlamıştır .

Graham, Cohen, Zbikowski ve Secrist (1998) tarafından yapılan geniş kapsamlı bir çalışmada, çocukların sınıf arkadaşlarını seçmeleri konusunda ırk ve cinsiyetin önemi incelenmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin % 47'si Afrika–Amerikan ve % 53'ü Avrupa-Amerikandır. Öğrencilerin 80'i erkek ve 65'i kız olmak üzere toplam 145 kişi örnekleme oluşturmuştur. Sınıf içi etkileşim kontrol edilerek yakın arkadaşlıklar tespit edilmiştir. Ayrıca gruplarla ve bireysel olarak analizler yapılmıştır. Sonuç olarak; cinsiyet ve ırkın bireysel farklılıklarla birleşerek yakın sınıf arkadaşı seçiminde etkili olduğu ve bireysel farklılıkların arkadaş edinme veya yitirme konusunda etkili olduğu görülmüştür. Ayrıca, ırk ve cinsiyet göz önünde bulundurulduğunda çocukların kendi cinsinden kişilerle arkadaşlık kurmaları, karşıt cinsle kurulan arkadaşlıklara göre daha fazladır. Başka bir deyişle, sonuçlara göre arkadaş seçiminde cinsiyet, ırka göre daha ön plandadır.

Smith (1993), ilköğretim öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırmada sosyal ilişkiler ile mutluluk arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya 114 erkek, 92 kız olmak üzere toplam 206 beşinci ve altıncı sınıf öğrencisi katılmıştır. Araştırma sonucunda, karşılıklı bir ilişkinin varlığı, bir sınıf arkadaşı tarafından sevilme ya da iyi bir arkadaştan gelen destekten daha mutluluk verici olduğu görülmüştür. Kendilerini sosyal yönden daha yeterli algılayan çocukların, yetersiz algılayan çocuklara nazaran öz güvenlerinin daha yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. Popülerlik ve karşılıklı arkadaşlık arasında bir ilişki olmasına rağmen, arkadaşlığın çocuğun mutluluğu için belirleyici olduğu, popülerliğin ise belirleyici olmadığı saptanmıştır.

Çocukların sınıf içi arkadaşlık ve dostluk ilişkilerinin incelendiği bir araştırmada, katılımcıların 83'ü erkek, 87'si kız; ayrıca 44'ü ikinci ve 43'ü de beşinci ve altıncı sınıf öğrencisidir. Çocukların % 40'ı Afrika kökenli Amerikalı olup, % 60'ı Avrupa kökenli Amerikalıdır. İkinci, üçüncü, beşinci ve altıncı sınıf çocukları kendi aday gösterdikleri bir arkadaş ve en iyi arkadaşını bir ilişki kalitesi anketi (RQQ) kullanarak değerlendirilmişlerdir. (Bir tane sınıf arkadaşı, bir tane de en iyi sınıf arkadaşı için). Anketlerin her ikisi de 7 tane ilişki boyutunu değerlendiriyordu. İlgilili, yardım/rehberlik (yol gösterme), arkadaşlık, samimiyet, uyuşmazlık/terk, sorun çözümü ve özel olma durumu. Uyuşmazlık ve terk hariç tutulursa, sonuçlar çocuğun en iyi sınıf arkadaşına daha yüksek değerler biçtiğini göstermektedir. Çocuğun bu iki olumlu arasında ayırım yapma yeteneği ile ilgili yapılan analizler büyük çocukların (5 ve 6.sınıflar), küçük çocuklara göre (2 ve 3.sınıflar), 7 kalite boyutundan 5 tanesinde sınıf arkadaşı ve en iyi sınıf arkadaşı arasında daha çok ayırım yaptığını göstermiştir. Bu bulgular çocuğun yakın ilişki anlayışını araştıran daha önceki araştırmayı genişletmekte ve doğrulamaktadır (Meurling, Ray, Lobello, 1999).

Lillian M. Fawcett ve Alison F. Garton (2005), akran işbirliğinin çocukların problem çözme yetenekleri üzerine etkisini inceleyen bir araştırmada, beş devlet okulundan 125 II. sınıf öğrencisinin katılımıyla deneysel uygulamalar yapmışlardır. Çalışmada öğrenciler bilişsel düzeylerine göre gruplara (yüksek düzey ve düşük düzey) ayrılarak ilk ve son test uygulaması yapıldı. İlk testi tek başlarına, son testi ise iletişim kurarak, farklı bilişsel düzeyde arkadaşlarıyla eşleşerek cevapladılar. Elde edilen sonuçlarda işbirliği kurarak çalışan çiftlerin daha başarılı oldukları; tek başına çalışan kontrol gruplarının ise, daha başarısız oldukları saptanmıştır. Bilişsel olarak işbirliği yapan çocukların bireysel olarak çalışan çocuklara göre daha başarılı oldukları

saptanmıştır. Düşük yetenekte olan çocuklar; yüksek yetenekte olan çocuklarla işbirliği içine girince, puanlarında artış meydana gelmiş ve daha önce yaptıkları testlere oranla daha yüksek puanlar elde etmişlerdir.

Embry ve Luzzo (1996), ilköğretime devam eden öğrencilerin isim takma (lakap) ve akranlarına ilişkin inançları arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik bir araştırma yapmışlardır. Araştırmanın verileri okul danışman ve rehberlerinin yapmış oldukları çalışmalar sonucu toplanmıştır. Çalışmada toplam 156 (2. ve 6. sınıf) öğrencisine Akran İnançları Ölçeği uygulanmıştır. Ayrıca örneklemedeki öğrencilere İsim Takma Anketi de uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre isim takma ile akranlara ilişkin inançlar arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Diğer bir deyişle; isim takma yaşantısı, kişisel, sosyal ve akademik gelişimi olumsuz yönde etkilemektedir. Çocukların birbirine hoşlanmadıkları isimlerle hitap etmesinin, onların arkadaş ilişkilerini olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Kendisine çok fazla isim takılan çocuklar, arkadaşlarına karşı daha fazla olumsuz inançlar taşıdıklarını ifade etmektedirler. Ayrıca araştırmaya göre, isim takma ve akranlara ilişkin inançlar cinsiyete göre farklılaşmamaktadır. Fakat sınıf düzeyleri açısından farklılık vardır.

Akranlarına karşı olumlu ve olumsuz inançlar geliştirme konusunda benzer bir araştırma da Dennis tarafından (1999) yapılmıştır. Çalışmada, ilköğretime devam eden öğrencilerin akran inançları ile isim takma arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma verileri, 191 ilköğretim öğrencisine (99 erkek, 91 kız) Akran İnançları Ölçeği ve İsim Takma Anketi uygulanarak elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre; ilköğretime devam eden öğrenciler arasında isim takma konusunda, sınıf düzeyi ve cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık yoktur. Ancak isim takma yaşantılarının öğrencilerin arkadaşlarına ilişkin olumlu ve olumsuz düşüncelerini etkilediği bulunmuştur. Daha fazla isim takılan öğrenciler arkadaşlarına karşı daha olumsuz düşünceler geliştirmiştir.

Jones ve Dembo (1989) yaptıkları araştırmada, 8-14 yaş grubundan 217 öğrenciye, uyarlamasını yaptıkları Cinsiyet Rolü Ölçeği (The Bem Sex Role Inventory) uygulayarak en iyi arkadaşlığı cinsiyet değişkenine göre incelemiştir. Sonuçlara göre yakın ilişkiler ergenlik öncesi dönemde (9 yaşlarında) gelişmekle beraber, en iyi arkadaşlık kavramının henüz gelişmediği ve kızların erkeklere nazaran daha yakın ilişkiler kurdukları saptanmıştır (akt; Gündoğdu, 2003).

Dimock (Akt: Arısoy, 1983), erkek ergenlerden oluşan 100 arkadaş çifti üzerinde yaptığı bir çalışmada, arkadaşlığı etkileyen en önemli etmenleri ortaya koymayı hedeflemiştir. Araştırma sonucuna göre yerleşim bölgesinin özellikleri, yakın evlerde oturma, sosyo-ekonomik statü, okul ve sınıf, kronolojik yaş, kurulacak arkadaşlıkların genel çerçevesini etkilemektedir. Daha açık bir ifadeyle, arkadaşlıkların kurulmasında yakınlık temel bir boyuttur.

Cleary, Ray. Lobello ve Zachar (2002), ilköğretimde akran algılamaları ve bunun arkadaşlık üzerine etkisini incelemiştir. İyi arkadaş veya en iyi arkadaş gruplarına dahil olduklarını belirten 17 erkek (2. ve 3.sınıf), 37 kız (2. ve 3.sınıf) toplam 54 öğrenci örnekleme alınmıştır. Sınıfları etkisini daha iyi ortaya koymak amacıyla iki yaş grubundan (2.,3. sınıf ortalama 8,7 yaş); (5., 6. sınıf ortalama 11,7 yaş) öğrenciler alınmıştır. Öğrenciler Arkadaş Adayları Anketi, İlişki Kalitesi Anketi ve Partner Gözüyle yapılan Anketi cevaplamışlardır. Sonuçlara göre, öğrenciler en iyi arkadaşlarıyla diğer arkadaşlarına göre daha iyi iletişim kurmaktadır. Seçilen arkadaşlarına ise olumlu özellikler (sosyal becerilere sahip, uyumlu, saldırgan olmayan, birlikte aynı türde aktiviteleri yaptıkları ve güvenilir olan) yükledikleri tespit edilmiştir.

Ladd (1981), akran etkileşimleri ve kabulünü, sosyal öğrenme yaklaşımına dayalı yöntemlerin etkililiği açısından incelemiştir. Çalışmada bu yöntemlerin, düşük sosyometrik değerlendirme alan 3. sınıf öğrencilerinin akran etkileşimleri ve kabulü üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Toplam 8 oturum sonunda öğrencilere soru sorma, liderlik ve destekleyici ifadeler kullanma becerileri öğretilmiş, yönlendirme yoluyla çocukların yararlı öneriler sunabilmeleri ve olumlu ifadeler kullanmaları sağlanmaya çalışılmıştır. Çocuklardan öğretilen becerileri grup dışında uygulamaları ve akranlarının onlara gösterdikleri tepkileri kaydetmeleri istenmiştir. Böylece kendi davranışlarının başkaları üzerindeki etkilerini değerlendirme fırsatı bulmaları amaçlanmıştır. Eğitimin tamamlanmasından 4 ay sonra ortaya çıkan sonuçlara göre çocukların soru sorma ve liderlik becerilerinde anlamlı artışlar gözlenmişse de, destekleyici ifadelerinde önemli bir gelişme görülmemiştir (akt; Çetin, Bilbay ve Kaymak, 1999).

Bazı araştırmalarda da akademik başarı ve çocukların sosyal ilişkileri arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Johnson (2000), ilköğretimde akademik başarı ile çeşitli değişkenler (Akran etkisi, aile, ırk ve etnik yapı, cinsiyet) arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, örnekleme 4. ve 8. sınıftan 290 öğrenci almıştır. Araştırmada NAEP (Ulusal Eğitimsel Gelişimi Değerlendirme) testi uygulanmıştır. Test, akran-akademik başarı etkisi, ırk ve etnik yapı, ebeveyn eğitimi, kitap okuma alışkanlığı, öğle yemeği durumu ve cinsiyeti ölçmektedir. Araştırmanın akran etkileşimi açısından elde edilen bulguları, akran etkisinin akademik başarıyı, özellikle 4. sınıftaki çocuklar için önemli ölçüde etkilediği yönündedir.

Mathur (2001), ilköğretim birinci kademedeki sosyal ve akademik yeterlilik arasındaki ilişkiyi (akademik başarı, akran yeterlilikleri, öğretmen-öğrenci ilişkileri, okul sevilmeye durumu ve sınıf davranışları boyutunda) incelemiştir. Örnekleme 2. sınıftan 186 öğrenci ve 11 öğretmen; 3. sınıftan 168 öğrenci ve 11 öğretmen alınmıştır. Veriler ; öğretmen, öğrenci görüşmeleri ve ebeveyn anketi yoluyla toplanmıştır. Sonuçlara göre, akademik ve sosyal yeterlilik birbiriyle bağlantılıdır. Ayrıca 2. sınıftaki akademik başarı ve sosyal yeterlilik, 3. sınıfta öğretmen-öğrenci ilişkileri ve akademik başarı açısından önemli bir belirleyicidir.

La Fontana ve Cillessen, (1999) yılında, çocukluk ve ilk ergenlik döneminde öğrencilerin popülaritesinde gelişimsel ve cinsiyet farklılıklarının etkisini incelemiştir. Araştırmada 92 öğrenciye (4. sınıftan 8.sınıfa kadar) sadece aday gösterme tekniği yerine, aynı zamanda açık uçlu sorular sorularak bu arkadaşlarını betimlemeleri istenmiştir. Öğrenciler önce sosyometrik test yoluyla dört gruba ayrılmış: Popüler kızlar, popüler erkekler; reddedilen kızlar, reddedilen erkekler. Daha sonra bu öğrencilerin özellikleri açık uçlu sorulara sorularak tespit edilmiş. Sonuçlara göre; popüler öğrenciler genellikle fiziksel çekicilik ve sosyal yeterlilik yönünden olumlu özelliklere sahip oldukları için seçilirken, popüler olmayan öğrenciler ise ilk önce fiziksel yönden itici oldukları, daha sonra da sosyal etkileşim beceri eksikliği ve rahatsız edici davranışlarından dolayı reddedilmişlerdir. Ayrıca yaşça büyük öğrenciler genellikle fiziksel çekiciliği olan öğrencileri seçerken, küçük öğrenciler ise akademik yeterliliği tercih etmişler.

Günümüzdeki arkadaşlık beklentileri ve orta çocukluk ve ilk ergenlik dönemindeki arkadaşlıkları değerlendirmek üzere yapılmış bir çalışmada Clark ve Bittle (1992), 101 erkek ve 97 kız öğrencilere (3. ve 5. sınıflardan) sosyometrik test uygulamışlardır. Ayrıca Arkadaşlık Beklentileri Ölçeği ve Arkadaşlık Değerleri Ölçeği de uygulanmıştır. Araştırma, günümüzde orta çocukluk ve ilk ergenlik döneminde arkadaşlık beklentileri kalitesi ile arkadaşlıklar arasındaki ilişkiyi saptamaya yöneliktir. Sonuçlara göre, tercih edilen öğrencilerde cinsiyet ve sınıf farklılıklarının önemli olduğu görülmüştür. Kız öğrenciler sadakat, nezaket, empati kurma, anlayış gibi özellikleri erkeklere göre daha çok ön planda tutmaktadırlar. Sınıflarda da şu bulgular ortaya çıkmıştır: 7. sınıflar 5.sınıflara göre; 5.sınıflara da 3.sınıflara göre daha çok empati bekliyor ve tercih ediyor. Kız öğrenciler erkeklere nazaran en iyi arkadaşlarında bulunması gereken özellikler konusunda çok fazla beklentiye girmektedirler. Buna karşılık erkeklerin ise, daha çok özgür olmakla ilgilendikleri ve büyük gruplar içinde olmayı tercih ettikleri belirlenmiştir.

Yurt dışında yapılmış bazı araştırmalar incelendiğinde, arkadaşlığın çocuğun mutluluğu için önemli bir belirleyici olduğu, buna karşılık popüler olmanın çok belirleyici olmadığı görülmüştür. Arkadaş ilişkilerinin sosyal gelişimin yanında akademik başarıyı da olumlu yönde etkilediği araştırmalardan elde edilen önemli bulgular arasındadır.

2.2.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Bu alanda ülkemizde yapılan araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Arkadaşlık ilişkilerini sosyometrik statü ve akademik başarı açısından ele alan çalışmalar daha çok ilköğretimin ikinci kademesinde, lise ve üniversite düzeyinde gerçekleştirilmiştir. İlköğretim birinci kademe de yeterli sayıda araştırmaya pek rastlanmamıştır.

Gündüz (1986), sınıf ortamında karşılıklı olarak birbirini çeken bireylerin psikolojik ihtiyaçlarını inceleyen bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın örneklemini Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü, 1984-1985 öğretim yılında öğrenimine devam eden lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Öğrencilere sosyometri uygulanarak birbirini çeken arkadaş çiftleri tespit edilmiştir. Daha sonra öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlarını belirlemek için Edwards Kişisel Tercih Envanteri (EKTE) uygulanmıştır. Elde edilen bulgular; sınıf ortamında karşılıklı olarak birbirini çeken bireylerin EKTE ile ölçülen psikolojik ihtiyaçları arasındaki tutarlılık zayıf bulunmuş. Çiftlerin cinsiyet durumuna göre yapılan

analizler sonunda erkek-erkek ve kız-kız çiftler arasındaki fark önemsiz bulunmuştur. Çiftlerin tercih sıralarına göre yapılan analizler sonunda ise, deneklerin birbirini karşılıklı olarak ilk sırada tercih etmeleriyle birinin eşini ilk sırada diğerinin ise onuncu sırada tercih etmesi arasında fark bulunmamıştır.

Altıntaş (1991)'ın yaptığı bir çalışmada, Snyder'in (1974) geliştirdiği Kendini Ayarlama Ölçeği (KAÖ) ve Sosyometri Anketi 92 üniversite öğrencisine uygulanarak kendini ayarlama (KA) düzeylerinin arkadaşlık ilişkilerine etkisi incelenmiştir. Daha açık bir ifade ile; sınıf ortamında, (KAY- KAD) yani kendini ayarlama düzeyi düşük veya yüksek olan kişilerin, seçtiği ve seçmek istediği arkadaşları, bunlar arasındaki tutarlılık, kimler tarafından arkadaş olarak seçildiği ve seçilmek istendikleri, farklı faaliyetler için kimleri seçtikleri ve arkadaşlarının cinsiyeti arasında ilişkiler incelendiğinde; KAY veya KAD düzeyde olmaları ile seçtiği ve seçmek istediği arkadaşlar arasında , KA düzeyi ile bireyi arkadaş olarak seçen ve seçmek isteyen kişiler arasında, KA düzeyi ile farklı faaliyetler için arkadaş seçimi arasında anlamlı ilişkiler bulunmamıştır.

Arısoy (1983)'un lise II. Sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırmada gençlerin arkadaş tercihleri incelenmiştir. 240 lise II. sınıf öğrencisi örnekleme oluşturmuş, veriler araştırmacı tarafından geliştirilen bir anketle toplanmıştır. Bu araştırma sonuçları göstermiştir ki; gençler, akademik başarısı yüksek ve popüler kişileri daha çok tercih etme eğilimi göstermektedirler. Ayrıca arkadaşlarını okulda, sınıfta ve mahallede seçmektedirler. Öğrencilerin % 98'i arkadaş tercihlerinde cins ayrımı yapmadıklarını belirtmişlerdir. Alt sosyo-ekonomik düzeye mensup gençlerin arkadaşı az olanlara yöneldikleri, kızların kendine özgü fikir ve görüşleri olan öğrencilerle, erkeklerin ise kendi görüşlerine yakın görüşe sahip öğrencilerle arkadaşlığı seçtikleri saptanmıştır. Sosyo-ekonomik düzey ve cinsiyet değişkenlerinden bağımsız olarak, lise II. sınıf öğrencileri popüler olan kimseleri arkadaş olarak tercih etmektedirler. 15-17 yaşlar arasındaki öğrenciler, kendilerini eleştiren bir kimseyi arkadaş olarak tercih etmemektedirler.

Küçük (1984) tarafından yapılan bir araştırmada, orta sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin devam ettiği bir ortaokulda kız ve erkek öğrencilerin arkadaşlıklarının, kişilik özellikleri, aile ve okul başarılarıyla ilişkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Ortaokul 1., 2. ve 3.sınıfta okuyan 544 öğrenciye Beiser Kişilik Testi ve Sosyometri Testi uygulanmıştır. Bu testlerden aldıkları puanlarla, zorunlu ve seçmeli olarak okutulan

derslerden aldıkları notların genel başarı ortalamaları veri olarak kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre yalnız kalan öğrenciler ya da arkadaşlarınca seçilmeyen ve kendileri de tercih yapmayan öğrencilerin genelde başarısız oldukları görülmüştür. Sınıflar ilerledikçe kız ve erkek öğrencilerin aileleriyle olan olumlu ilişkileri zayıflamaktadır. Sonuçlar, 1. sınıftan 3. sınıfa doğru gidildikçe kız-erkek arkadaşlığının arttığını, lider olmada okul başarısı ve olumlu kişilik özelliklerinin arkadaşlıkları olumlu yönde etkilediğini göstermiştir.

Dökmen (1992), ailelerinin yanında ve yurtlarda kalan üniversite öğrencilerinin, üniversitedeki ve lisedeki sosyal atomlarını karşılaştırdığı deneysel bir araştırma yapmıştır. Sosyal atom; kişiyi duygusal, sosyal ve kültürel açıdan etkileyen, onun için önemli olan kişiler topluluğudur. Araştırmanın örneklemini üniversite I. sınıfta okuyan öğrenciler arasından random teknikle seçilen 70 kişi oluşturmuştur. Deneklere SAÖ (Sosyal Atom Ölçeği) iki defa uygulanmıştır. (Şu anda ve lise son sınıfta en yakın hissettikleri kişileri tespit etmek için). Uygulamalar bittikten sonra, her bir denek için üç gruba ilişkin olarak SAÖ puanı hesaplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; gençler en çok ana-babalarını, daha sonra diğer aile üyeleri ve sonra arkadaşlarını önemli ve yakın görmektedirler. Bu sıralama lise son sınıf ve üniversite I. sınıfta değişmeden, aynı kalmaktadır. Araştırmanın bulguları literatürdeki genelde ergenlik döneminde, yaşa paralel olarak gençlerin ana-babalarına oranla arkadaşlarına daha fazla yöneldikleri yargısına ters düşmektedir.

Kaya (2004), yapmış olduğu bir çalışmada ilköğretim II. Kademe öğrencilerinin sosyometrik statüleri ile benlik kavramı ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırmanın örneklemini 6., 7. ve 8. sınıfa devam eden 407 öğrenci oluşturmuştur. Öğrencilerin yalnızlık düzeyleri “UCLA Yalnızlık Ölçeği”, benlik kavramı düzeyleri ise “Piers- Harris Benlik Kavramı Envanteri” ile ölçülmüştür. Sosyometrik verilerin toplanmasında ve sosyometrik sınıflama yapılırken, klasik sınıflama yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemle göre öğrenciler; popüler, reddedilen, ihmal edilen, ihtilafli ve ortalama öğrenciler olarak sınıflandırılmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, farklı sosyometrik statülerdeki öğrencilerin benlik kavramı ve yalnızlık düzeylerinin anlamlı düzeyde farklı olduğu görülmüştür. Popüler öğrencilerin benlik kavramı düzeylerinin reddedilen ve ihmal edilen öğrencilerin benlik kavramı düzeylerinden daha yüksek bulunmuştur. İhtilafli öğrencilerin benlik kavramı düzeyi, reddedilenlerden daha yüksek

bulunmuştur. Buna karşılık reddedilen ve ihmal edilen öğrencilerin yalnızlık düzeyleri popüler ve ihtilafli öğrencilerin yalnızlık düzeylerinden daha yüksek bulunmuştur.

Pekel (2005), tarafından yapılan bir çalışmada, akran zorbalığı gruplarında yalnızlık ve akademik başarı ile sosyometrik statüye göre zorba-kurban davranış türleri incelenmiştir. Araştırmada, zorba, kurban, zorba/ kurban ve karışmayan olarak tanımlanan akran zorbalığı grupları belirlenmiş ve bu grupları akran reddi, akran kabulü, yalnızlık ve akademik başarı açısından karşılaştırılmıştır. Ayrıca, akran zorbalığı gruplarındaki çocukların sosyometrik konumları belirlenmiş ve sosyometrik konum ile akran zorbalığına hedef olma ya da akran zorbalığı gösterme arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya 5. ve 6. sınıfa devam eden 701 öğrenci katılmıştır. “Öğrencilere Sosyal Doyum Ölçeği”, Sosyometrik Statü Ölçeği”, “Akran Zorbanlarını Belirleme Ölçeği” ve “Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği” uygulanmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular şöyledir: Zorba/ kurban çocuklar, karışmayan çocuklara göre akranları tarafından hem daha fazla reddedilmektedir, hem de düşük akademik başarıya sahiptirler. Kurban ve zorba/ kurban çocukların, zorba ve karışmayanlara göre daha yalnız oldukları saptanmıştır. Zorba/ kurban çocuklar tüm diğer sosyometrik statü gruplarına göre reddedilmiş statüde daha fazla yer almaktadır.

Çetin, Bilbay ve Kaymak (1999), sosyal beceriler programının, arkadaşlarınca düşük kabul gören, ilköğretim dönemindeki çocukların, akran ilişkileri ve sosyal ilişkileri üzerindeki etkilerinin araştırıldığı bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın evrenini her biri benzer sosyoekonomik düzeyden, iki devlet okulunun 4. sınıfında okuyan öğrenciler oluşturmuştur. Arkadaşları tarafından düşük kabul gören çocuklardan oluşan örneklem, deney, ilgi-kontrol ve olağan-kontrol gruplarına rast gele bir şekilde atanmıştır. Sosyal beceri bilgisi testleri, sosyometrik derecelendirmeler, Sınıf Oyunu'nun öğretmen formu , çalışmanın ön ve son test ölçümleri olarak kullanılmıştır. Her iki çalışmada da öntest-sontest deney ve iki kontrol grubu deseni kullanılmıştır. Deney grupları için, sosyal beceriler programı; ilgi kontrol grupları için yaratıcı düşünme programı geliştirilmiş; yalnızca ön ve son testi olan olağan – kontrol gruplarıyla ise herhangi bir çalışma yapılamamıştır. Programlar her dört ekibe ayrı ayrı uygulanıp; haftada bir kez olmak üzere on hafta sürmüştür. Her oturum bir ders saati sürmüştür. Araştırma bulguları okullara göre farklı sonuçlar göstermiştir. Deney grubundaki çocukların sosyallik, soyutlanma ve saldırganlık puanlarında yapılan çalışmaya bağlı herhangi bir kazanım olmamıştır. Deney

öğrencileri, kontrol gruplarındaki çocuklara kıyasla daha fazla sosyal beceri bilgisi kazanmıştır. Bir okulda ise arkadaşlarınca daha fazla kabul görme eğilimi göstermiştir.

Bilgiç (2000), çalışmasında arkadaşlık becerisi eğitiminin, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin yalnızlık düzeylerine etkisini incelemiştir. UCLA Yalnızlık ölçeği uygulanan 624 öğrenciden 15'er kişi seçilerek iki deney ve iki kontrol grubu oluşturulmuştur. çalışmaya 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden toplam 32 erkek ve 28 kız öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucunda verilen arkadaşlık becerisi eğitimi sonunda, deney ve kontrol grubu karşılaştırıldığında, deney grubundaki öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin anlamlı düzeyde azaldığı tespit edilmiştir.

Bekata (1980), Amerikan ve Türk toplumlarında 17-25 yaş arası üniversite gençliğini karşılaştırmak amacıyla, arkadaşlığın doğal tarihçesini konu alan ve kültürlerarası bir inceleme niteliğinde olan deneysel bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada aynı cinsten olan ve aralarında arkadaşlık ilişkisi bulunan Türk üniversite öğrencilerinin arkadaşlık örüntüleri incelenmiş ve Amerika'daki yaşlıları olan üniversite öğrencileriyle karşılaştırılmıştır. Çalışmada; “ Türkiye'deki ikili arkadaşlık ilişkileri Amerika'daki ikili arkadaşlık ilişkilere göre daha sevecen, birbirlerinden daha fazla yardım ümit eden, sınırlarını birbirlerine açan ve yine Amerikalı öğrencilere kıyasla daha çok fiziki ve sözlü ifadelerle sevgi iletilen ilişkilerdir” genel kavramsal denencesi test edilmiştir. Ayrıca arkadaşlık örüntülerindeki farkların kültürler arasındaki temel değerlerden kaynaklandığı da varsayılmıştır. Çalışmanın uygulama aşamasında, Türkiye'deki ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Batısı'nın iki kentindeki üniversitelerdeki öğrencilere, en iyi arkadaşlık ve kişilerarası değer yargılarına ilişkin bir anket verilmiştir. Bu kişiler arasından da 320 denek örnekleme alınmıştır. Araştırmada temel ölçme aracı olarak St. Louis üniversitesi'nde geliştirilen “Hoşlanma ve Arkadaşlık Yaşantısı Taraması ” uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular şöyledir: Türk üniversite öğrencileri arkadaşlık ilişkilerinde Amerikalı yaşlılarına göre daha çok dostluğa, paylaşmaya ve sadakate önem veriyorlar. Amerikalı üniversite öğrencileri ise Türk öğrencilerine göre, daha somut yardım davranışı bekliyorlar.

Yurtal (2004), Türkiye'de ilköğretime devam eden öğrencilerin birbirlerine taktıkları isimler ve bunun akranlarına olan inançları arasındaki ilişkiyi incelemek üzere bir araştırma yapmıştır. Örnekleme katılan 319 öğrenciye İsim Takma Anketi ve Akran

İnançları Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre erkekler kızlara göre daha fazla isim takma yaşantısı geçirmektedir. İsim takma ile akranlara ilişkin inançlar arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çocukların birbirlerine isim takmasının onların arkadaş ilişkilerini olumsuz yönde etkilediği bulunmuştur.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve çözümlenmesi hakkında bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma, öğrencilerin arkadaşlarına ilişkin düşüncelerini sosyometrik statü ve akademik başarı açısından incelemeye yönelik karşılaştırma türünde ve ilişkisel tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Tarama modelinde yapılan araştırmalar, geçmişte ya da halen varolan bir durumu varolduğu biçimiyle betimlemeyi amaçlarlar. Araştırmaya konu olan birey, olay veya nesne kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 2003). Ayrıca çalışmada nicel ve nitel verileri bir arada içeren araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırmanın hem nicel hem nitel verilerle desteklenmesinin araştırmanın güvenilirliğini destekleyeceği ve çapraz kontrollere olanak sağlayacağı düşünülmüştür. Bu sebeple arkadaşlarına ilişkin düşüncelerini alabilmek amacıyla öğrencilerle görüşmeler yapılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini 2006-2007 eğitim ve öğretim yılında Adana ili merkezinde bulunan resmi ilköğretim okullarının 5. sınıflarında öğrenimine devam eden öğrenciler oluşturmuştur. Araştırmanın nicel ve nitel verilerinin toplanması amacıyla iki örneklem grubu aşamalı olarak belirlenmiştir.

Birinci Aşama: Nicel verilerin toplanmasında olasılık temelli örnekleme yöntemlerinden orantısız küme örnekleme yöntemi kullanılarak Adana ili Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı devlet okulları içinden alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzey olarak sınıflandırılmış olan okullardan iki alt, iki orta ve iki üst sosyo-ekonomik düzeydeki toplam 6 okul seçilmiştir. Bu okulların 5. sınıflarında öğrenimine devam eden 228 kız ve 300 erkek olmak üzere toplam 528 öğrenci araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

İkinci Aşama: Nitel verilerin toplanması amacıyla olasılık temelli olmayan örnekleme yöntemlerinden amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Birinci aşamada belirlenen örneklem grubu içinden her sınıftan sosyometrik statüye göre en fazla seçilen 1 öğrenci ve hiç seçilmeyen 1 öğrenci olmak üzere toplam 26 öğrenci; Akademik başarıya göre yine her sınıftan üst düzeyde başarılı 1 öğrenci ve alt düzeyde başarılı olan 1 öğrenci olmak üzere 26 öğrenci belirlenmiştir. Buna göre bütün görüşmelerin yapılmasında toplam 52 öğrenci araştırmaya dahil edilmiştir.

Araştırmanın veri toplama sürecinde alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden ve çalışma grubu içinde yer alan altı okulun ve bu okulda araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre frekans ve yüzde dağılımları Tablo-1’de verilmiştir.

Tablo 1. Örnekleme Alınan Öğrencilerin Okullara ve Cinsiyete Göre Dağılımı

İlköğretim Okulları	Cinsiyet				Toplam	
	Kız		Erkek		f	%
	F	%	f	%		
A	96	42.11	108	36.00	204	38.64
B	47	20.61	60	20.00	107	20.27
C	28	12.28	48	16.00	76	14.39
D	33	14.47	46	15.33	79	14.96
E	17	7.46	24	8.00	41	7.77
F	8	3.51	17	5.67	25	4.73
Toplam	228	100	300	100	528	100

Tablo-1’de görüldüğü gibi veri toplanan okullardaki öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde, araştırmaya alınan öğrencilerin 300’ü erkek, 228’i ise kız öğrencilerden oluşmaktadır.

Sosyometrik statüyü belirlemek için öğrencilerin seçilme puanlarının aritmetik ortalama ve standart sapma puanları dikkate alınmıştır. Seçilme puanlarının aritmetik ortalaması ve standart sapması $X=5.57$ ve $Ss= 6.43$ olarak bulunmuştur. Ortalamanın bir standart sapma alt ve üst değerleri arasında kalan bölüm orta düzeyde seçilme, üstünde

kalan değerler en fazla seçilme ve altında kalan değerlerde hiç seilmeyenler olmak üzere 3 gruba ayrılmıştır.

Akademik başarıdan elde edilen puanlar aritmetik ortalama ve standart sapma puanları dikkate alınarak süreksiz hale getirilmiştir. Başarı notlarından elde edilen toplam puanların aritmetik ortalaması ve standart sapması $X=2.36$ ve $S_s=1.05$ olarak bulunmuştur. Ortalamanın yaklaşık olarak bir standart sapma alt ve üst değerleri arasında kalan puanlar orta düzeyde başarıyı, üstünde kalan puanlar yüksek başarıyı ve altında kalan puanlar düşük düzeyde başarıyı temsil edecek düzeyde 3 gruba ayrılmıştır. Sosyometrik statü ve akademik başarıya göre araştırmaya alınan öğrencilerin frekans dağılımları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Örnekleme Alınan Öğrencilerin Sosyometrik Statü ve Akademik Başarıya Göre Dağılımı

		f	%
Sosyometrik Statü	En fazla seçilenler	66	12,5
	Orta düzeyde seçilenler	361	68.37
	Hiç seilmeyenler	101	19.13
	Toplam	528	100
Akademik Başarı	Üst Düzeyde Başarı	54	10.22
	Orta Düzeyde Başarı	326	61.74
	Alt Düzeyde Başarı	148	28.03
	Toplam	528	100

Tablo 2’de görüldüğü gibi sosyometrik statüye göre öğrencilerin % 12.5’ini en fazla seçilenler, % 68.37’ini orta düzeyde seçilenler ve % 19.13’ünü hiç seçilmeyen öğrenciler oluşturmaktadır. Akademik başarıya göre % 10.22’ini üst düzeyde başarılı, %61.74’ünü orta düzeyde başarılı ve % 28.03’ünü alt düzeyde başarılı olan öğrenciler oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veriler, dört farklı ölçme aracı kullanılarak toplanmıştır. Sosyometrik statüyü belirlemek için sosyometri testi; öğrencilerin arkadaşlarına karşı olumlu ve olumsuz düşüncelerini ölçmek için Rabiner ve MacKinnon Lewis (1993) tarafından geliştirilen ve Yurtal (2004) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Akran İnançları Ölçeği (The Peer Beliefs Inventory); arkadaşlığa dair öğrencilerin düşüncelerini almak için yarı yapılandırılmış görüşme formu; öğrencilerin arkadaşlarına göre nasıl algılandıkları konusundaki düşüncelerini almak için Kime Göre Ben Neyim Formu kullanılmıştır. Öğrencilerin akademik başarıları ise dönem sonu karne notları göz önünde bulundurularak tespit edilmiştir.

3.3.1. Sosyometrik Statünün Belirlenmesi

Grup ilişkilerini değerlendirmeye yarayan “sosyometrik teknik”, bireylerin grup içinde kabul edilme derecesi, rolleri ve etkileşim biçimleri hakkında bilgi sağlar (Gibson& Mitchell, 1990). Bu teknikle grup üyelerinin hangi durumlarda, kimleri tercih ettiği saptanmaya çalışılır. Sosyal ilişkileri ölçme tekniği olarak nitelenebilir (Yeşilyaprak,2003).

Bu araştırmada Coie ve arkadaşları (1982) tarafından önerilen klasik sosyometrik statü sınıflama sistemi kullanılmıştır. Bu sistemin uygulanmasında, öğrencilere bir yönergeyle birlikte bir sayfa verilerek, en çok sevdikleri üç arkadaşının ismini yazmaları istenmiştir. Uygulama tamamlandıktan sonra her sınıftaki her bir öğrencinin seçilme frekansları sayılmış ve bu frekanslar her bir öğrencinin seçilme ham puanları olarak alınmıştır.

3.3.2. Akran İnançları Ölçeği

Öğrencilerin akranlarına ilişkin inançlarını ölçmek için Rabiner ve MacKinnon Lewis (1993) tarafından geliştirilen Akran İnançları Envanteri (Peer Beliefs Inventory) kullanılmıştır (Ek-1). Envanter çocukların diğer çocuklara ilişkin olumlu ve olumsuz algılarını ölçen 12 maddeden oluşan bir ölçme aracıdır. Ölçekten alınan puanlar 12 ile 60 arasında değişmektedir. Yüksek puanlar olumlu akran inançlarını yansıtmaktadır. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışması Yurtal (2004) tarafından yapılmıştır. Ölçek önce Türkçe'ye

çevrilmiş ve iki uzmana İngilizce formu ile birlikte verilerek çevirinin uygunluğu ve dilin anlaşılabilirliği açısından değerlendirmeleri yapılmıştır. Değerlendirmelere göre düzeltmeler yapılarak yapı geçerliğini belirlemek üzere 70 öğrenciden oluşan bir gruba uygulama yapılmış ve alınan veriler üzerinde temel bileşenler analizi yapılmıştır. Alınan sonuçlarda ölçek maddelerinin özdeğeri birden büyük olan bir maddede toplandığı ve component matrix tablosunda 12 maddenin tamamının birinci faktördeki yük değerlerinin .698 ile .434 arasında değiştiği görülmüştür. Tek faktör varyansın % 35'ini açıklamaktadır. Yurtal tarafından yapılan güvenilirlik çalışmasında ölçme aracı iki hafta arayla 73 öğrenciden oluşan bir gruba uygulanmıştır. İki uygulama arasında pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı .70 olarak bulunmuştur. Ölçme aracının iç tutarlılığını bulmak için Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı hesaplanmış .83 olarak bulunmuştur.

Bu araştırmada ölçme aracının güvenilirliğini test etmek amacıyla 15 gün arayla 118 öğrenciye uygulanmıştır. Test tekrarı yöntemiyle elde edilen güvenilirlik katsayısı .64 ($p < 0,01$) ve Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .77 olarak bulunmuştur.

3.3.3. Görüşme Formu

Sosyometrik statü ve akademik başarıya göre seçilen öğrencilerle arkadaşlık ilişkileri konusunda görüşmeler yapmak üzere araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu (Ek-2) hazırlanmıştır. Formda arkadaşlık beklentileri, arkadaş edinmenin zor ya da kolay oluşu, sınıftaki arkadaşlarla ilişkiler ve öğretmenle ilişkileri değerlendirmeye yönelik sorular bulunmaktadır.

3.3.4. Kime Göre Ben Neyim Formu

Sosyometrik teste göre belirlenmiş olan en fazla seçilen ve hiç seçilmeyen 26 öğrenci; akademik başarıya göre üst ve alt düzeyde başarılı 26 öğrenci olmak üzere toplam 52 öğrenciye aynı zamanda “Kime Göre Ben Neyim Testi uygulanmıştır”. Testte 32 maddeden oluşan çeşitli özellikler sıralanmış olup, öğrencinin arkadaşlarına göre nasıl algılandığını belirlemek amacı ile bu özelliklerden hangisini uygun gördüğü ölçülmektedir. Ayrıca formda olmayıp, öğrencinin kendisine atfettiği özellikleri öğrenciler kendileri ekleyip işaretlemişlerdir (Ek-3).

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın evrenini oluşturan okulların sosyo-ekonomik düzeylerinin belirlenmesinde, araştırmacının Adana ili Milli Eğitim Müdürlüğü'nden almış olduğu bilgiler ışığında örnekleme alınacak okullar tespit edilmiştir. Yine araştırmacı tarafından okul müdürleri ve öğretmenlerle görüşülerek uygulamalar için gerekli izin alınmıştır.

Uygulamaya başlamadan önce okul müdürleriyle ön görüşme yapılarak çalışmanın amacı hakkında bilgi verilmiştir. Bu görüşmeler yoluyla her okul için uygun olan tarih ve saat önceden belirlenmiştir. Uygulama sırasında her sınıfta önce araştırmacı tarafından yapılan araştırmanın amacı ve veri toplama araçlarıyla ilgili açıklamalar yapılmıştır. Uygulama bizzat araştırmacı kontrolünde yapılmıştır.

Çalışmanın ilk aşamasında sosyometri testi ve Akran İnançları Ölçeği uygulanmıştır. Hazırlanmış olan sosyometri testi öğrencilere dağıtılmış ve ilgili açıklamalar yapılmıştır. Daha sonra testler araştırmacı tarafından toplanmış ve Akran İnançları Ölçeği dağıtılmıştır. Sorular hakkında bilgi verilmiş ve bütün öğrenciler bitirince toplanmıştır.

Çalışmanın ikinci aşamasında ise sosyometrik test sonucu tespit edilmiş olan her sınıftan 2 'şer öğrenci (en fazla seçilen ve hiç seçilmeyen 1'er öğrenci), 13 şubeden toplam 26 öğrenciyle arkadaşları hakkındaki düşüncelerini öğrenmek amacıyla görüşme yapılmıştır.

Ayrıca akademik başarı açısından öğrencilerin düşüncelerini öğrenmek amacıyla, her sınıftan yine 2'şer öğrenci (üst düzeyde ve alt düzeyde başarılı 1'er öğrenci), 13 şubeden toplam 26 öğrenciyle görüşme yapılmıştır.

Sosyometrik statü açısından en fazla seçilen ve hiç seçilmeyen öğrencilere ve akademik başarı açısından üst ve alt düzeyde başarılı öğrencilere "Kime Göre Ben Neyim Formu" uygulanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmanın istatistiksel analizinde sosyometrik statü ve akademik başarı açısından öğrencilerin arkadaşlarına ilişkin olumlu ve olumsuz düşüncelerini belirlemek için Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır. Cinsiyete göre farklılık olup olmadığını belirlemek için bağımsız örneklem için T-Testi kullanılmıştır.

Araştırmada sosyometrik statü ve akademik başarıları farklı olan öğrencilerin arkadaşlık ile ilgili görüşlerini almak üzere yapılan görüşmelerden elde edilen veriler üzerinde içerik analizi yapılmıştır. Bunun için yapılan görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Her bir görüşme 15 dakika sürmüştür. Daha sonra kayıtlar dinlenerek yazılı doküman haline getirilmiştir.

Yazılı dökümanlar incelenerek kodlar oluşturulmuştur (EK-4, EK-5). İlişkili kodlar bir araya getirilip gruplandırılarak temalar oluşturulmuştur (Şekil 1). Son olarak temalar ve bunlara ilişkin kodlar, frekansları ile birlikte tablolara yerleştirilmiştir.

Araştırmacı tarafından yapılan yorumları desteklemek ve katılanların görüş açılarını yansıtmak amacıyla görüşme ve gözlem metinlerinden örnek alıntılara yer verilmiştir. Araştırmada kullanılan kısaltmalar:

Sosyometrik statüye göre ;

En fazla seçilen öğrenciler için EFS ve sıra numarası verilerek belirtilmiştir.

Örneğin; EFS 1: En fazla seçilen , birinci öğrenci.

Hiç seçilmeyen öğrenciler için; HS ve sıra numarası verilerek belirtilmiştir.

Örneğin; HS 3 : Hiç seçilmeyen üçüncü öğrenci.

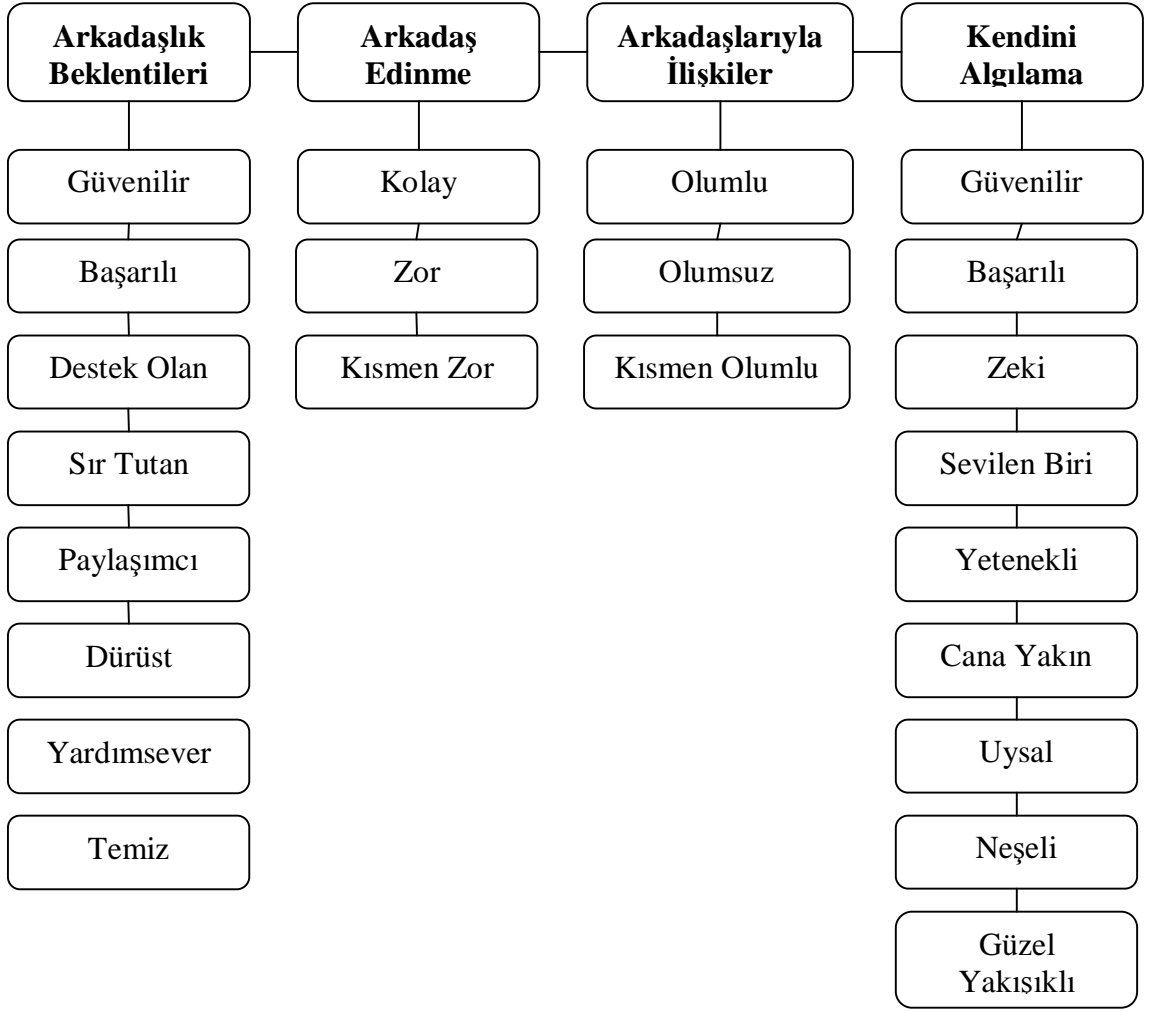
Akademik başarıya göre;

Üst düzeyde başarılı öğrenci için ÜDB ve sıra numarası verilmiştir.

Örneğin; ÜDB 5: Üst düzeyde başarılı, beşinci öğrenci.

Alt düzeyde başarılı öğrenciler için ADB ve sıra numarası verilerek belirtilmiştir.

Örneğin; ADB 2: Alt düzeyde başarılı, ikinci öğrenci gibi.

Şekil 1. Arkadaşlık ile İlgili Görüşlere Ait Grup ve Temalar

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde uygulanan istatistiksel analizler sonucunda elde edilen bulgular ve açıklamaları araştırmanın alt amaçlarının sırasına göre verilmiştir.

4.1. Sosyometrik Statülerine Göre Öğrencilerin Arkadaşlarına Yönelik Düşüncelerine İlişkin Bulgular

Sosyometrik statülerine göre en fazla seçilen, orta düzeyde seçilen ve hiç seçilmeyen öğrencilerin arkadaşlarına ilişkin olumlu ve olumsuz düşüncelerine yönelik puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin Sosyometrik Statülerine Göre Arkadaşlarına İlişkin Düşüncelerine Yönelik Puan Ortalamaları Ve Standart Sapmaları

Sosyometrik Statü	N	X	Ss
En Fazla Seçilenler	66	41.09	4.15
Orta düzeyde seçilenler	361	40.44	4.93
Hiç Seçilmeyenler	101	40.10	5.35
Toplam	528	40.45	4.92

Tablo 3 incelendiğinde, sosyometrik statüye göre en fazla seçilen ($X=41.09$), orta düzeyde seçilen ($X=40.44$) ve hiç seçilmeyen ($X=40.10$) öğrencilerin arkadaşlarına ilişkin düşüncelerinin puan ortalamaları arasında farklılıklar görülmektedir. Bu farklılıkların anlamlı olup olmadığını incelemek için tek yönlü varyans analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4.Öğrencilerin Sosyometrik Statülerine Göre Arkadaşlarına İlişkin Düşüncelerine Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	39.597	2	19.798	.817	.443
Gruplarıçi	12729.312	525	24.246		
Toplam	12768.909	527			

Tablo 4 incelendiğinde, sosyometrik statülerine göre öğrencilerin arkadaşlarına ilişkin düşüncelerine yönelik yapılan tek yönlü varyans analizinde anlamlı farklılık ($F=.817$, $p>.05$) bulunmamıştır.

4.2. Akademik Başarı Puanlarına Göre Öğrencilerin Arkadaşlarına Yönelik Düşüncelerine İlişkin Bulgular

Başarı puanlarına göre, üst düzeyde başarılı, orta düzeyde başarılı ve alt düzeyde başarılı olan öğrencilerin arkadaşlarına ilişkin olumlu ve olumsuz düşüncelerine yönelik puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Öğrencilerin Akademik Başarı Puanlarına Göre Arkadaşlarına İlişkin Düşüncelerine Yönelik Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Akademik Başarı	N	X	Ss
Üst Düzeyde Başarı	54	40.65	4.65
Orta Düzeyde Başarı	326	40,65	4.86
Alt Düzeyde Başarı	148	39.94	5.15
Toplam	528	40.45	4.92

Tablo 5 incelendiğinde üst düzey (40.65) ve orta düzeyde başarılı (40.65) olan öğrencilerin arkadaşlarına ilişkin düşüncelerine yönelik puan ortalamaları arasında farklılık bulunmazken, alt düzeyde başarılı olan öğrencilerin arkadaşlarına ilişkin düşünceleri puan ortalamalarının farklı olduğu görülmektedir. Ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup

olmadığını kontrol etmek için tekyönlü varyans analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Öğrencilerin Akademik Başarılarına Göre Arkadaşlarına İlişkin Düşüncelerine Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	53.195	2	26.598	1.098	.334
Gruplarıçi	12715.714	525	24.220		
Toplam	12768.909	527			

Tablo 6 incelendiğinde akademik başarılarına göre öğrencilerin arkadaşlarına ilişkin düşüncelerine yönelik yapılan tek yönlü varyans analizinde anlamlı farklılık ($F=1.098$, $p>.05$) bulunmamıştır.

4.3. Sosyometrik Statüye Göre Öğrencilerin Arkadaşlık Anlayışlarına İlişkin Bulgular

Bu bölümde bulgular arkadaşlık anlayışlarına ilişkin olarak aşağıda belirtilen dört tema altında verilmiştir:

1. Arkadaşlık beklentileri
2. Arkadaş edinme
3. Arkadaşlık ilişkilerini değerlendirme
4. Arkadaşlar tarafından algılanma biçimi

Sosyometrik statüye göre öğrencilerin arkadaşlarından beklentilerine yönelik olarak sorulan “Sana göre arkadaş nedir, arkadaşlarında hangi özelliklerin bulunmasını istersin?” sorusuna verdikleri cevapların frekans değerleri Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 7. Sosyometrik Statüye Göre Öğrencilerin Arkadaşlık Beklentilerine Yönelik Bulguların Frekans Değerleri

Arkadaşlık Beklentileri	Sosyometrik Statü	
	En fazla seçilen	Hiç seçilmeyen
Güvenilir	12	5
Dürüst	6	7
Destek olan	7	6
Sır tutan	7	6
Bana yakın olan	5	4
Paylaşımçı	4	3
Kötülük yapmayan	3	4
Yardımsever	1	2
Dedikodu yapmayan	2	2
Sorumluluğunu bilen	3	1
Kavga etmeyen	2	2
Başarılı	7	5
Terbiyeli	1	1

Tablo 7’de görüldüğü gibi, arkadaşlıktan beklentilere ilişkin düşüncelere göre bulgular incelendiğinde, en fazla seçilen öğrencilerde güvenilir olma (12) ilk sırada yer alırken bu özelliği sırasıyla, destek olma (7), başarılı olma (7), sır tutma (6), dürüst olma (6) izlemiştir. Güvenilir olma özelliği hiç seçilmeyen öğrencilerde üçüncü sırada yer almaktadır. Bu sosyometrik grupta ilk sırada yer alan özellik ise, dürüst olmadır (7) destek olma (6) ve sır tutma (6), başarılı olma (6) özellikleri daha sonra gelmektedir. Her iki sosyometrik grubun ortak olarak ve ilk 5 sırada değindikleri özellikler ise; güvenilir olma, dürüst olma, destek olma, sır tutma, başarılı olma özellikleridir. Aşağıda öğrencilerin bu konudaki görüşlerinden örnek ifadeler yer almaktadır.

HS 1 kodlu öğrenci, arkadaşlık beklentileri konusunda şöyle görüş bildirmiştir: *“Bana göre arkadaş; bana çok yakın olan, bana destek olan, kavga etmeyen, güvendiğim kişidir. Sırlarımı başkalarına söylemeyen, kötülük yapmayan, yardımsever bir kişidir.”*

EFS 3 kodlu öğrenci ise bu konuda şunları söylemiştir:

“Arkadaş deyince aklıma yakınlık duyduğum, onun da bana yakınlık duyduğu birisi gelir. Karşılıklı birbirimizi seversek, arkadaş diyebilirim. Dostça, destek veren, güvendiğim, iyi kalpli, sık sık kavga etmeyeceğim, sevilen birisi olmalı. Sevilen birisi olması işimi kolaylaştırır. Çünkü seviliyorsa, iyidir. Ayrıca ben sevdiysem de olur. O zaman da tanımaya çalışırım.”

Sosyometrik statüye göre öğrencilerin arkadaş edinmeye ilişkin **“Nasıl arkadaş ediniyorsun ?”** sorusuna verdikleri cevapların frekans değerleri Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Sosyometrik Statüye Göre Arkadaş Edinme İle İlgili Bulguların Frekans Değerleri

Arkadaş Edinmek	Sosyometrik Statü	
	En fazla seçilen	Hiç seçilmeyen
Kolay	9	6
Zor	2	4
Kısmen zor	2	3
Toplam	13	13

Tabloda 8’de görüldüğü gibi, en fazla seçilen öğrenciler arkadaş edinmeyi (9), hiç seçilmeyen öğrencilere (6) nazaran daha kolay bulmaktadırlar. Hiç seçilmeyen öğrenci grubunda arkadaş edinmeyi zor (4) ve kısmen zor (7) bulan öğrenci sayısının en fazla seçilen öğrenci grubuna oranla daha fazla olduğu görülmektedir.

Bu konu ile ilgili yapılan görüşmelerde arkadaş edinmenin zor olduğunu söyleyen HS 2 kodlu öğrenci bunun nedenlerini o kişiyi daha iyi tanıma gerekliliği ve tanımak için zamana ihtiyaç duyulduğu şeklinde sıralamıştır.

Kolay olduğunu söyleyen EFS 1 kodlu öğrencinin ise, gösterdiği nedenler şunlardır: *“Herkesle yakın davrandığım, iyi duygular taşıdığım için herkesle arkadaş olabilirim. Arkadaş edinmemem söz konusu bile olamaz. Sadece kötü şaka yaparlarsa, o zaman zorlanırım.”*

Sosyometrik statüye göre öğrencilerin arkadaşlarıyla olan ilişkilerini belirlemeye yönelik olarak “**Arkadaşlarıyla olan ilişkilerini nasıl değerlendiriyorsun?**” sorusuna verdikleri cevapların frekans değerleri Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Sosyometrik Statüye Göre Arkadaşlarla Olan İlişki

Tablo 10. Sosyometrik Statüye Göre Öğrencilerin Sınıfta Nasıl Algılandığına İlişkin Bulguların Frekans Değerleri

Kendini Algılamalarıyla İlgili Özellikler	Sosyometrik Statü	
	En fazla seçilen	Hiç seçilmeyen
Güvenilirim	4	3
Başarılıyım	12	6
Kavgacıyım	1	4
Zekiyim	13	5
Neşeliyim	12	6
Yakışıklıyım-Güzelim	10	7
Çok ciddiğim	11	6
Sportmenim	5	3
Çok yetenekliyim	12	5
Sevilen biriyim	13	11
Cana yakınım	10	7
Plansızım	5	4
Uysalım	10	7
Cesaretsizim	5	5
Çok güçlüyüm	7	5
Ezberciyim	5	5
Çok kiskancım	3	4
Hayalperestim	3	4
Yardımseverim	2	-
Saygısızım	-	2

Tablo 10’da görüldüğü gibi öğrencilerin sosyometrik statülerine göre sınıf içinde arkadaşları tarafından nasıl algılandıklarına ilişkin özellikler, farklılıklar göstermektedir. En fazla seçilen öğrenciler genellikle olumlu özellikleri büyük bir çoğunlukla işaretlemişlerdir. Bu özellikler, zeki olma(13), sevilen biri olma (13), başarılı olma(12), neşeli olma(12), yetenekli olma(12), cana yakın olmadır (10). Buna karşın hiç seçilmeyen öğrenciler bu özellikleri nispeten daha düşük oranlarda işaretlemişlerdir. Bu öğrenciler olumsuz birtakım özellikleri plansız olma(4), saygısız olma(2), çok kiskanç olma(4), kavgacı olma (4) gibi özellikleri az da olsa işaretlemişlerdir.

4.4. Akademik Başarıya Göre Öğrencilerin Arkadaşlık Anlayışlarına İlişkin Bulgular

Bu bölümde bulgular arkadaşlık anlayışlarına ilişkin olarak aşağıda belirtilen dört tema altında verilmiştir:

1. Arkadaşlık beklentileri
2. Arkadaş edinme
3. Arkadaşlık ilişkilerini değerlendirme
4. Arkadaşlar tarafından algılanma biçimi

Akademik başarıya göre öğrencilere yöneltilen “Sana göre arkadaş nedir, arkadaşlarında hangi özelliklerin bulunmasını istersin?” sorusuna verdikleri cevapların frekans değerleri Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Akademik Başarıya Göre Öğrencilerin Arkadaşlık Beklentilerine Yönelik Bulguların Frekans Değerleri

Arkadaşlık Beklentileri	Akademik Başarı	
	Üst Düzeyde	Alt Düzeyde
Güvenilir	9	8
Dürüst	1	3
Destek olan	5	5
Sır tutan	8	4
Bana yakın olan	5	6
Paylaşımçı	2	-
Kötülük yapmayan	4	3
Yardımsaver	7	4
Dedikodu yapmayan	2	1
Birlikte ders çalışabileceğim	5	1
Kavga etmeyen	2	3
Başarılı	6	4
Terbiyeli	2	1

Tablo 11’de görüldüğü gibi, arkadaşlık beklentileri hakkındaki düşüncelerin akademik başarıya göre dağılımları incelendiğinde, güvenilir olma her iki grupta da ilk

sırada yer almaktadır. Üst düzeyde akademik yönden başarılı öğrencilerde 9, alt düzeyde başarılı olanlarda ise 8 kişi bu yönde cevap vermişlerdir. Üst düzeyde başarılı olanlar sırasıyla; sır tutma (8), yardımsever olma (7), başarılı olma (6), birlikte ders çalışılabilecek özelliklere sahip olma (5), gibi beklentiler sıralamışlardır. Başarılı olma ve birlikte ders çalışabilme, yardımsever olma ve sır tutma özellikleri, üst düzeyde başarılı olan öğrencilerde, alt düzeyde başarılı öğrencilere göre daha fazla vurgulanmıştır. Alt düzeyde başarılı öğrenciler birlikte ders çalışmaktan ve paylaşımcı olmaktan bahsetmemişlerdir. Her iki grupta ortak olarak ve birbirine yakın sonuçlarla önemli görülen özellikler ise, destek olma, yakın olma, kötülük yapmama, kavga etmemedir.

ADB 1 kodlu öğrenci arkadaşlık beklentilerini şöyle sıralamıştır: “*Arkadaş, bana iyi davranan, yardımsever, kavga edince beni destekleyen, güvendiğim kişidir. Düzenli, başarılı, saygılı olması gerekir.*”

ÜDB 2 kodlu öğrenci ise; “*Bana karşı iyi davranan, sırlarımı başkalarına söylemeyen, birlikte ders çalıştığım, bana destek olan, düzenli, temiz, dürüst ve güvenilir olması gerekir.*” şeklinde belirtmiştir.

Akademik başarıya göre öğrencilerin arkadaş edinmeye ilişkin “**Nasıl arkadaş ediniyorsun ?**” sorusuna verdikleri cevapların frekans değerleri Tablo 13’te verilmiştir.

Tablo 12. Akademik Başarıya Göre Arkadaş Edinme ile İlgili Bulguların Frekans Değerleri

Arkadaş Edinmek	Akademik Başarı		Toplam
	Üst Düzeyde	Alt Düzeyde	
Kolay	8	6	14
Zor	3	5	8
Kısmen zor	2	2	4
Toplam	13	13	26

Tablo 12’de arkadaş edinmenin kolay ya da zor oluşu ile ilgili düşünceler, akademik başarıya göre incelendiğinde, üst düzeyde başarılı olan öğrencilerin, büyük bir çoğunluğu (8), arkadaş edinmenin kolay olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu öğrencilerden sadece 5 öğrenci zor (3) ve kısmen zor (2) olduğu, buna karşılık alt düzeyde

başarılı olan öğrencilerin büyük bir bölümü ise, arkadaş edinmenin zor (5) ve kısmen zor (2) olduğu düşüncesini taşımaktadırlar.

ÜDB 2 kodlu öğrenci arkadaş edinmenin kolay olduğunu belirtmiş ve nedenlerini de, “Genellikle benimle arkadaş olmak istiyorlar. Arkadaşlarım bana güvenir. Diğer insanlarla kolay tanışırım. Ayrıca olumlu (Çalışkanım, yardımseverim, güvenilirim) özelliklere sahip olduğum için kolay. Ama önce güvenimi sağlaması gerekir.” şeklinde sıralamıştır.

Arkadaş edinmeye zor olarak bakan ADB 3 kodlu öğrenci de düşüncelerini şu şekilde bildirmiştir: “Zor. Çünkü önce onu tanımamız, güvenmemiz lazım. Bize karşı her zaman iyi davranması lazım. Tanımadığımız birisine sırrımızı söylersek, başkalarına söyleyip, bizi üzebilir. Ayrıca biraz çekindiğim için, derslerim iyi olmadığı için de zorluk çekiyorum. Benimle arkadaş olmak istemiyorlar.”

Akademik başarıya göre öğrencilerin arkadaşlarıyla olan ilişkilerini belirlemeye yönelik olarak “**Arkadaşlarıyla olan ilişkilerini nasıl değerlendiriyorsun?**” sorusuna verdikleri cevapların frekans ve yüzde değerleri Tablo 13’te verilmiştir.

Tablo 13. Akademik Başarıya Göre Arkadaşlarla Olan İlişkileri Değerlendirmeye Yönelik Bulguların Frekans Değerleri

Arkadaşlarıyla İlişkilerini Değerlendirme	Akademik Başarı		
	Üst Düzeyde	Alt Düzeyde	Toplam
Olumlu	12	8	20
Olumsuz	-	2	2
Kısmen olumlu	1	3	4
Toplam	13	13	26

Tabloda 13’te görüldüğü gibi, akademik başarıya göre arkadaşlık ilişkileri ile ilgili düşünceler incelendiğinde, üst düzeyde başarılı olan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (12), sınıf arkadaşlarıyla olumlu yönde ilişkiler kurduklarını belirtirken, alt düzeyde başarılı olan öğrencilerde daha az sayıda öğrenci olumlu (8) olarak vurgulamışlardır. Aynı

paralelde başarısı alt düzeyde olan öğrencilerden olumsuz (2) ve kısmen olumlu (3) olmak üzere toplam 5 öğrenci tarafından verilmiş cevaplardır. Buna karşılık üst düzeyde başarı gösteren öğrencilerin sadece 1'i kısmen olumlu olduğunu belirtmişlerdir.

ÜDB 1 kodlu öğrenci, sınıftaki arkadaşlık ilişkilerini olumlu yönde değerlendiriyor: *“İyi davranırlar. Bir ihtiyacım olduğunda paylaşırlar, oyunlarına alırlar. Ben de onlara iyi davranırım.”*

Sınıf içindeki arkadaşlıklardan memnun olmayan ADB 2 kodlu öğrenci ise *“Sınıfta kavgacı olanlarla iyi anlaşamıyorum. Onlar bana iyi davranmıyor, ben de oynamıyorum onlarla.”* şeklinde görüş bildirmiştir.

Akademik başarıya göre öğrencilerin sınıf içinde arkadaşlarının kendini nasıl gördüklerini belirlemeye yönelik **“Sınıf içinde arkadaşların seni nasıl algılıyor?”** Sorusuna verdikleri cevapların frekans değerleri Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14'te görüldüğü gibi, akademik yönden üst düzeyde başarılı öğrenciler, genellikle olumlu özellikleri daha fazla işaretlemiştir. Buna karşılık alt düzeyde başarılı olanlardan ise bu olumlu özellikleri işaretleyen öğrencilerin sayıları daha azdır. Başarılı olma (12), sevilen biri olma (12), neşeli ve cana yakın olma (11), zeki olma ve yakışıklı-güzel olma (10) üst düzeyde başarılı olan öğrencilerin belirledikleri özelliklerdir. Bu gruptaki öğrencilerin sayısı az da olsa, saygısız olma (1), kavgacı olma (2), cesaretsiz olma (2), plansız olma (3) ve kıskanç olma (4) gibi olumsuz özellikleri işaretledikleri de görülmektedir. Alt düzeyde başarılı olanların en fazla işaretlediği özellik, sevilen biri olma (8) olup, bunu yakışıklı /güzel olma ve cana yakın olma (7) izlemektedir. Bu öğrencilerin kendilerine yakıştırdıkları diğer olumlu özellikler de yardımsever (6), başarılı (6), güvenilir (5), neşeli (5), sportmen (5), uysal (5), yetenekli olmadır (5). Kavgacı (5), plansız (5), cesaretsiz (5), hayalperest olma (4) gibi bazı olumsuz özellikleri diğer öğrencilere göre daha fazla işaretlemişlerdir. Kıskanç olma gibi olumsuz bir özellik, üst düzeyde başarılı olanlarda (5), alt düzeydekilere (3) göre daha çok frekansa sahiptir.

Tablo 14. Akademik Başarıya Göre Öğrencilerin Sınıfta Nasıl Algılandığına İlişkin Bulguların Frekans Değerleri

Kendini Algılamalarıyla İlgili Özellikler	Akademik Başarı	
	Üst Düzeyde	Alt Düzeyde
Güvenilirim	8	5
Başarılıyım	12	6
Kavgacıyım	2	5
Zekiyim	10	4
Neşeliyim	11	5
Yakışıklıyım-Güzelim	10	7
Çok ciddiğim	3	4
Sportmenim	9	5
Çok yetenekliyim	5	5
Sevilen biriyim	12	8
Cana yakınım	11	7
Plansızım	3	5
Uysalım	7	5
Cesaretsizim	2	5
Çok güçlüyüm	9	3
Ezberciyim	5	5
Çok kiskancım	5	3
Hayalperestim	3	4
Yardımseverim	7	6
Saygısızım	1	1

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulgulara ilişkin yorumlar yapılarak, bulguların literatürdeki diğer araştırma sonuçlarıyla benzerlik ve farklılıkları gözden geçirilmiştir.

Bulgulara yönelik tartışma ve yorum yapılırken araştırmanın sosyometrik statü ve akademik başarıya göre arkadaşlarına ilişkin olumlu düşünce ve olumsuz düşüncelerine yönelik nicel verilerle arkadaşlık anlayışlarına ilişkin nitel veriler birlikte ele alınarak tartışılıp yorumlanmıştır.

5.1. Öğrencilerin Sosyometrik Statülerine Göre Arkadaşlarına İlişkin Düşünceleri ve Arkadaşlık Anlayışlarına İlişkin Tartışma ve Yorum

Bu araştırmanın bulgularına göre sosyometrik statülerine göre, en fazla seçilen, orta düzeyde seçilen ve hiç seçilmeyen öğrencilerin arkadaşlarına ilişkin olumlu düşünme ve olumsuz düşünme puanları arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Bu konuda yapılan araştırmalar incelendiğinde farklı sonuçların alındığı görülmüştür.

Rabiner ve Keane (1993), yaptıkları bir çalışmada arkadaşları tarafından tercih edilen popüler öğrencilerin arkadaşlarına ilişkin olumlu, arkadaşları tarafından daha az tercih edilen öğrencilerin ise olumsuz düşünceler taşıdıklarını bulmuşlardır. Crick ve Ladd (1993), seçilmeyen çocukların daha yüksek yalnızlık düzeyi bildirmelerinin daha muhtemel olduğunu saptamıştır. Buna bağlı olarak da seçilmeyen çocukların arkadaşlarına ilişkin düşüncelerinin olumsuz yönde gelişme ihtimalinin oldukça yüksek olduğunu ifade etmektedir.

Ancak yapılan bazı araştırmalarda da farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Arkadaşları tarafından tercih edilmeyen düşük kabullü öğrencilerin en iyi arkadaşlara sahip oldukları ve arkadaşlıklarından memnun oldukları görülmüştür (Parker ve Asher, 1993). Ayrıca bazı araştırmalar, seçilmeyen çocukların bazı sosyal durumları (başkalarının güdülerini,

kişilikleri, ilişkileri, çabaları) algulamakta diğer çocuklardan farklı olduklarını göstermektedir (Sobol ve Earn, 1985; akt; Hortaçsu,1997). Bir başka bir deyişle, seçilmeyen çocukların sosyal algıları, seçilen ya da popüler çocuklara göre daha az gelişmiş durumdadır. Bu durum çocukların arkadaşlarına yönelik değerlendirmelerinde yetersizlik göstermelerine sebep olabilir.

Bu araştırmada en az seçilen öğrencilerin arkadaşlarına yönelik düşüncelerinin en fazla seçilen öğrencilere göre daha olumsuz olması beklenirken anlamlı bir farklılık bulunamaması, çocukların ölçek maddelerini ve görüşme sorularını cevaplarırken, olumsuz olan durumları ve özellikleri belirtmekten kaçınmış olmalarından kaynaklanmış olabilir.

Arkadaşlığı daha detaylı incelemek için yapılan görüşmelerden elde edilen bazı bulgular araştırmanın nicel verilerini destekler nitelikte bulunmuştur. Sosyometrik statü açısından **arkadaşlıktan beklentilere** ilişkin düşünceler; araştırmanın nicel verilerini destekleyecek nitelikte olup, en fazla seçilen ve en az seçilen öğrencilerin arkadaşlarına ilişkin arkadaşlık beklentileri arasında çok fazla farklılık bulunmamıştır. En fazla seçilen öğrencilerde güvenilir olma ilk sırada yer alırken, bu özelliği sırasıyla, destek olma, başarılı olma, sır tutma, dürüst olma izlemiştir. Güvenilir olma özelliği hiç seçilmeyen öğrencilerde üçüncü sırada yer almaktadır. Bu grupta ilk sırada yer alan özellik ise, dürüst olmadır. Destek olma ve sır tutma, başarılı olma özellikleri daha sonra gelmektedir. Her iki sosyometrik grubun ortak olarak ve ilk 5 sırada değindikleri özellikler ise; güvenilir olma, dürüst olma, destek olma, sır tutma, başarılı olma özellikleridir.

İlkokul çağı çocuğunda arkadaşlıkta, yardımlaşma, paylaşma ve yakınlığın önemi ön plana çıkar (Selman, 1980). Değer verilen kişilik özellikleri olan, arkadaşını olduğu gibi kabul etme, sadakat, samimiyet, sır saklama, anlayış ve paylaşma yeteneği gibi özellikler arkadaşlarda aranan önemli nitelikler arasına girer (La Gaipa, 1981; Reisman, 1980; Shorr, 1978; akt; Hortaçsu, 1997). Younis (akt; Berndt, 1981) çocukların arkadaşlık algılarını incelemiş, oyun, paylaşma, yardım ve karşılıklı anlayış gibi başlıklar altında sınıflandırmıştır. Furman ve Bierman (1983, 1994)'ın çocukların arkadaşlık algıları üzerine yaptıkları çalışmalarında, destek, sadakat ve yakınlığa önem verdikleri sonucu çıkmıştır. Tali (2000)'nin yaptığı çalışmada da iyi arkadaş tanımının içinde yardım eden, destek olan, düşüncelerin ve sırların ortağı, karşılıklı eğlence gibi özelliklerden bahsedildiği bulunmuştur. Bu çalışmada da görüldüğü gibi, arkadaşlık beklentileri kapsamında

çocuklar tarafından belirtilen özellikler içerisinde güvenilir olma destek olma, başarılı olma, sır tutma, dürüst olma özelliklerinin benzer olduğu dikkati çekmektedir.

Araştırmanın arkadaşlık anlayışlarına ilişkin diğer bir bulgusu öğrencilerin **arkadaşlarıyla ilişkileri** konusundaki düşünceleri incelendiğinde, en fazla seçilen ve hiç seçilmeyen öğrenciler arasındaki farklılığın çok az düzeyde olduğunu göstermektedir. En fazla seçilen öğrenciler, hiç seçilmeyen öğrencilere göre daha olumlu ilişkiler kurabilmektedir. Araştırmalar seçilmeyen öğrencilerin bir takım sosyal becerilerden yoksun olduklarını, sosyal sorunları çözme becerilerinin düşük olduğunu belirlemiştir. Ayrıca insanlar arası bir sorun çıktığında, bu sorunun neden ve sonuçlarını doğru olarak algılayabilmek ve istenen sonuca ulaşabilmek için gerekli olan davranışları göstermek yaşla ve sosyal deneyimle gelişen bir beceri istemektedir (Shure, 1982; Shure ve Spivack, 1971, 1972; akt; Hortaçsu, 1997). Bu durum arkadaşlık ilişkilerini gerçekçi olarak değerlendirmelerini etkilediğini düşündürebilir.

Araştırmanın diğer bulgusu **arkadaş edinmenin** zor ya da kolay olduğu yönündeki düşünceler incelendiğinde, sosyometrik statüye göre farklılığın çok fazla olmadığı bulunmuştur. Bununla birlikte en fazla seçilen öğrencilerin, hiç seçilmeyen öğrencilere göre daha kolay bir şekilde arkadaş edinme eğiliminde oldukları bulunmuştur. Seçilmeyen öğrencilerin sosyal başarısızlığı, kendi kişilik özelliklerine yükledikleri, sosyal durumlardan kaçtıkları ve sosyal kaygılarının yüksek düzeyde olduğu araştırmalarda elde edilen önemli bulgulardır (Hymel ve Franke, 1985; akt; Hortaçsu,1997). Ayrıca sevilmeyen öğrenciler, bu durumlarından dolayı kendilerini olumsuz, utangaç, depresif, şüpheli, duygusal girişkenlikten uzak olarak algılamaktadırlar. Sosyal davranış açısından da çekimser, içine kapanık, pasif, duyarsız ve korkak oldukları saptanmıştır (Pertti ve Mc.Nair, 1987; akt; Hortaçsu, 1997). Bu araştırmadan elde edilen bulgunun, yapılmış araştırmalarla paralellik gösterdiği saptanmıştır.

Araştırmada arkadaşları açısından kendini algılama ile ilgili düşünceler de en fazla seçilen öğrenciler hiç seçilmeyen öğrencilere göre kendilerine daha olumlu özellikleri atfetme eğiliminde oldukları saptanmıştır. Bu özellikler, zeki olma, sevilen biri olma, başarılı olma, neşeli olma, yetenekli olma, cana yakın olma. Buna karşın hiç seçilmeyen öğrenciler, bu özellikleri nispeten daha düşük oranlarda işaretlemişlerdir.

Benlik kavramı, bireyin zihinsel ve fiziksel özelliklerinin toplamı ve bireyin sahip olduğu bütün bu özelliklere ilişkin kendini değerlendirmesi olarak tanımlanabilir. Çocuklar kendilerini anlayarak ve kendilerinin farkında olarak yetişirlerse, olumlu bir benlik geliştirebilirler. Olumlu benlik algısı ve özgüvenleri olan kişiler, kendilerini olumlu ve olumsuz yönleriyle bir bütün olarak daha gerçekçi olarak değerlendirirler. Güçlü oldukları noktalar kadar, zayıf oldukları taraflarını da bildikleri için, kendilerine uygun hedefler belirleyebilirler. Beana, Lipka ve Ludewig (1980)'e göre, çocuklar kendilerini başkalarının gördüğü gibi görmemelidir; çünkü onların değerleri farklı olabilir (akt;Yüksel, 2003). Sobol ve Earn, 1985; akt; Hortaçsu, 1997), seçilmeyen çocukların sosyal algılarının, sevilen çocuklara kıyasla daha az gelişmiş olduğu bulunmuştur. Ayrıca yalnızlık çeken çocukların da sosyal başarısızlığı, kendi kişilik özelliklerine yükledikleri, sosyal durumlardan kaçtıkları görülmüştür. Bu çocukların aynı zamanda kendilerini olumsuz, utangaç, depresif, şüpheli, duygusal derinlikten ve girişkenlikten yoksun olarak algıladıkları bulunmuştur. (Peretti ve McNair, 1987; akt; Hortaçsu,1997).

Bu araştırmanın sonucunda da en fazla seçilen öğrenciler, kendilerine seçilmeyen öğrencilere göre daha fazla olumlu özellikler atfetmişlerdir. Buna karşın hiç seçilmeyen öğrenciler zeki olma, başarılı olma, neşeli olma, yetenekli olma, cana yakın olma gibi olumlu özellikleri daha az işaretlemişlerdir. Bu açıdan diğer araştırmaların sonuçlarıyla benzerlik gösterdiği söylenebilir.

5.2. Öğrencilerin Akademik Başarı Puanlarına Göre Arkadaşlarına İlişkin Düşünceleri ve Arkadaşlık Anlayışlarına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırmada akademik başarılarına göre üst düzeyde, orta düzeyde ve alt düzeyde başarılı olan öğrencilerin, arkadaşlarına ilişkin olumlu düşünme ve olumsuz düşünme puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Akademik başarı ile sosyometrik statü arasındaki ilişkiyi bulmaya yönelik yapılan araştırmalar, akademik yönden başarılı olan öğrencilerin, aynı zamanda sosyal ilişkilerde de başarılı olduğunu göstermektedir (Johnson, 2000). Bunun sonucunda da üst düzeyde başarılı olan bir öğrencinin orta ve alt düzeydeki öğrencilere göre, diğer arkadaşları hakkında daha olumlu düşünceler içerisinde olmaları beklenir. Sosyometrik olarak arkadaşlarından düşük puanlar alan öğrenciler, yüksek puan alan öğrencilere göre

akademik yönden daha az başarı göstermektedir (Austin ve Draper, 1984; Li, 1985; Muma, 1965; akt; Wentzel ve Asher, 1995). Küçük (1984)'ün yaptığı bir çalışmada yalnız kalan ve arkadaş olarak seçilmeyen öğrencilerin genelde akademik yönden başarısız oldukları bulunmuştur.

Bu araştırmada ortaya çıkan sonuçların, bu konuda yapılan diğer araştırmaların sonuçlarıyla aynı paralelde olmadığı görülmüştür. Bu durumu daha detaylı değerlendirmek amacıyla arkadaşlık anlayışlarına ilişkin olarak yapılan görüşme bulguları akademik başarıya göre incelenmiştir. Arkadaşlık anlayışlarına ilişkin olarak dört temanın arkadaşlık beklentileri boyutunda gruplar arasında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Arkadaş edinme, arkadaşlarıyla ilişkiler ve kendini algılama boyutunda farklılığın daha fazla olduğu görülmüştür.

Bu araştırma bulgularına göre alt düzeyde başarılı olan öğrencilerle üst düzeyde başarılı olan öğrencilerin **arkadaşlık beklentilerinde** güvenilir olma her iki grupta da ilk sırada yer almaktadır. Üst düzeyde akademik yönden başarılı öğrenciler, sır tutma, yardımsever olma, başarılı olma, birlikte ders çalışılabilecek özelliklere sahip olma, gibi beklentiler sıralamışlardır. Başarılı olma ve birlikte ders çalışabilme, yardımsever olma ve sır tutma özellikleri, üst düzeyde başarılı olan öğrencilerde, alt düzeyde başarılı öğrencilere göre daha fazla vurgulanmıştır. Alt düzeyde başarılı öğrenciler birlikte ders çalışmaktan ve paylaşımcı olmaktan bahsetmemişlerdir. Her iki grupta ortak olarak ve birbirine yakın olarak önemli görülen özellikler ise, destek olma, yakın olma, kötülük yapmama, kavga etmemedir.

Başarılı olma ve birlikte ders çalışılabilecek özelliklere sahip olma, akademik yönden üst düzeyde başarılı öğrencilerin deindikleri özelliklerdir. Küçük (1984) tarafından yapılan bir araştırma, lider olmada okul başarısı ve olumlu kişilik özelliklerinin arkadaşlıkları olumlu yönde etkilediğini göstermiştir. La Fontana ve Cillessen, (1999) çocukluk ve ilk ergenlik döneminde öğrencilerin popüler olarak seçilmesinde yaşça büyük öğrenciler için genellikle fiziksel çekiçilik ön planda olurken, yaşça küçük olan öğrenciler için akademik yönden yeterli olma daha fazla tercih edilmektedir. Cleary, Ray, Lobello ve Zachar (2002), ilköğretimde akran algılamaları ve bunun arkadaşlık üzerine etkisini inceledikleri araştırmalarında, öğrencileri seçtikleri arkadaşları için sosyal becerilere sahip, uyumlu, saldırgan olmayan, birlikte aynı türde aktiviteleri yaptıkları ve güvenilir olan gibi

olumlu özellikleri yükledikleri tespit edilmiştir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre başarılı olma ve birlikte ders çalışma özellikleri arkadaş seçiminde üst düzeyde başarılı öğrencilerin daha çok değindikleri özellikler olarak bulunmuştur.

Arkadaş edinmenin kolay ya da zor oluşu ile ilgili düşünceler, akademik başarıya göre incelendiğinde; üst düzeyde başarılı olanlar, arkadaş edinmenin daha kolay olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir. Buna karşılık alt düzeyde başarılı olan öğrencilerin bir bölümü ise, arkadaş edinmenin zor ve kısmen zor olduğu düşüncesini taşımaktadırlar.

Çocukların, **arkadaşlarıyla ilişkileri** akademik başarıya göre incelenmiş, üst düzeyde ve alt düzeyde başarılı öğrencilerin düşünceleri arasında fark bulunmuştur. Üst düzeyde başarılı olan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu, sınıf arkadaşlarıyla olumlu yönde ilişkiler kurduklarını belirtirken, alt düzeyde başarılı olan öğrencilerde daha az sayıda öğrenci olumlu ilişkiler kurduklarını vurgulamışlardır. Aynı paralelde başarısı alt düzeyde olan öğrencilerden olumsuz ve kısmen olumlu olmak üzere toplam 5 öğrenci tarafından verilmiş cevaplardır. Buna karşılık üst düzeyde başarı gösteren öğrencilerin sadece 1'i kısmen olumlu olduğunu belirtmişlerdir.

Sınıfta akademik yönden yeterliliğe sahip olmak, öğrencilerin genellikle rahat bir okul yaşantısı geçirmesini sağlayabilir. Burada arkadaşların ve öğretmenin çocuğu başarılı yada başarısız olarak değerlendirmesinde, öğrencinin derslerden aldığı notların etkisi, davranışların etkisinden daha önceliklidir (Keskin, 2006). Buna bağlı olarak da öğrencilerde arkadaşlarına ilişkin değerlendirmelerin büyük oranda akademik başarıya göre yapılması olağandır. Arısoy (1983)'un araştırma sonuçları göstermiştir ki; gençler, akademik başarısı yüksek ve popüler kişileri daha çok tercih etme eğilimi içerisindedir. Özodaşık (1989), akademik başarı ile yalnızlık arasında ters yönde bir ilişki bulmuştur. Akademik başarı azaldıkça, yalnızlık artmaktadır. Öğrenme güçlüğü olan çocuklar akranları tarafından daha az kabul görmekte ve öğrenme güçlüğü olmayan çocuklara nazaran daha fazla yalnızlık yaşadıkları bulunmuştur. Az kabul gören çocukların düşük sosyal kabul algısı ve düşük benlik saygısına sahip oldukları saptanmıştır.

Derslerde başarılı olmak, çocuğun kendine güvenini, başarılı olma duygusunu artırır ve onu çalışkan olmaya yöneltir. Bunun tam tersi olduğunda çocuğun aşağılık duygusuna kapıldığı görülebilir (Başaran, 2005). Alt düzeyde başarılı olan öğrencilerin

sınıftaki arkadaşlıklarda güçlük çekmesi muhtemeldir. Buna karşın üst düzeyde başarılı öğrenciler diğer arkadaşlarıyla daha olumlu ilişkiler içerisindedir.

Johnson (2000)'ın ilköğretimde akademik başarı ile çeşitli değişkenler (Akran etkisi, aile, ırk ve etnik yapı, cinsiyet) arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasının akran etkileşimi açısından elde edilen bulguları, akran etkisinin akademik başarıyı, özellikle 4. sınıftaki çocuklar için önemli ölçüde etkilediği yönündedir. Mathur (2001), ilköğretim birinci kademede sosyal ve akademik yeterlilik arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasının sonuçlarına göre, akademik başarı ve sosyal yeterliliğin birbiriyle bağlantılı olduğu bulunmuştur.

Araştırmalar, başarılı öğrencilerin başarısız öğrencilere göre başarıya dönük olumlu bir tutuma, iyi ilişkilere ve öğretmenlere yönelik pozitif bir imaja sahip olduklarını, bunun sonucunda da kendilerine güven ve sorumluluk duygularının daha çok gelişmiş olduklarını göstermektedir. Ayrıca bu çocuklar, duygusal açıdan daha olgun ve daha olumlu benlik algısına sahip öğrencilerdir. Bu açıdan bakıldığında araştırmanın sonuçları, diğer araştırmaların sonuçlarıyla benzer görülmektedir.

Kendini algılama ile ilgili düşüncelere akademik başarı açısından bakıldığında, üst düzeyde ve alt düzeyde başarılı öğrencilerin kendilerini algılamaları arasında bazı farklılıklar bulunmuştur. Üst düzeyde başarılı öğrenciler, alt düzeyde başarılı olanlara göre kendilerine daha olumlu özellikleri atfetmişlerdir. Başarılı olma, sevilen biri olma, neşeli ve cana yakın olma, zeki olma ve yakışıklı- güzel olma üst düzeyde başarılı olan öğrencilerin belirledikleri özelliklerdir. Bu gruptaki öğrencilerin sayısı az da olsa, saygısız olma, kavgacı olma, cesaretsiz olma, plansız olma ve kıskanç olma gibi olumsuz özellikleri işaretledikleri de görülmektedir. Alt düzeyde başarılı olanların en fazla işaretlediği özellik, sevilen biri olma olup, bunu yakışıklı /güzel olma ve cana yakın olma izlemektedir. Bu öğrencilerin kendilerine yakıştırdıkları diğer olumlu özellikler de yardımsever, başarılı, güvenilir, neşeli, sportmen, uysal, yetenekli olmadır. Kavgacı, plansız, cesaretsiz, hayalperest olma gibi bazı olumsuz özellikleri diğer öğrencilere göre daha fazla işaretlemişlerdir. Kıskanç olma gibi olumsuz bir özellik, üst düzeyde başarılı olanlarda, alt düzeydekilere göre daha çok frekansa sahiptir.

Okul yıllarında kendilik gelişimiyle ilgili önemli gelişmelerden biri, çocukların kendilerini daha çok yetenek ve yeterlik gibi içsel özelliklerle tanımlamalarıdır. Diğeri ise kendi görüşlerini ve yeteneklerini başkalarınıninkiyle karşılaştırmalarıdır. Selman'a göre bakış açısını dikkate alma becerisinin gelişimine bağlı olarak arkadaşlık anlayışı da değişme göstermektedir. İlkokul çağındaki çocuklar diğerlerinin duygularını da değerlendirebildikleri için arkadaşlıkta karşılıklı davranma (kıyas) ve güven kavramı önem kazanır. Çocuklar, karşılıklı olarak birbirlerinin hareketlerini değerlendirdiklerinin de farkındadırlar. Yakın fakat kısa süreli arkadaşlıklar yaygındır (Sayıl, 2002).

Okulda başarısızlık, çocukların becerilerini daha düşük algılamalarına neden olur. Bununla birlikte mutsuzlaşırlar, utanırlar ve gelecekte başarılı olacaklarına dair inançlarını yitirirler. Bu çocuklar başarısızlıklarını dış etkenlere bağlıyor olsalar bile, bunu yapmakta güçlük çekerler. Başarısızlık karşısında kendine güveni korumaya yönelik başka yöntemler etkisiz hale geldiğinde, pasiflik ve ümitsizlik yerleşik bir sorun olmaya başlar. Başarısız öğrencilerin kendilerini algılamaları genellikle, sağlıklı bir şekilde olmamaktadır (Covington ve Omelich, 1981; akt, Howe, 2001). Bu araştırmanın sonuçlarına göre, alt düzeyde başarılı olan öğrencilerin kendilerine çok fazla olumsuz özelliklere (örneğin; umutsuz olma, mutsuz olma, haylaz olma, saygısız olma, uyumsuz olma, kötümser olma, beceriksizim, hayalperestim gibi) değinmemişlerdir. Ayrıca bu çocuklar “başarılıyım” özelliğini de önemli bir çoğunlukta işaretlemişlerdir. Bu durum başarı kavramına çocukların yüklemiş oldukları anlamların farklılık göstermesinden kaynaklanmış olabilir.

Çocuklar okuldaki verimlerine bakılarak başarılı ya da başarısız olarak değerlendirilir. Toplumlar anlayışa her zaman çok değer verir. Anlayışında zayıflık olan bir insanın bunalım geçirme riski fazladır. Başarısız olan çocuklar bu nedenle başarısızlığını kapatarak bir savunma geliştirir. Zihinsel özelliklerini göz ardı ederek, hayal dünyasında yaşar. Bazen kurdukları hayalde, kendisini başarılı öğrenciler gibi hissederler. (Howe, 2001).

Çocuklar başarısızlığı görmemezlikten gelirler. Sıklıkla okuldaki çalışmalara karşı saldırganlık gösterip, başarısızlıklarını kapatmak için yapılan çalışmaları önemsiz gibi gösterirler (Howe, 2001). Yine bu çalışmada “kavgacıyım” özelliği başarısı alt düzeyde olan öğrencilerde önemli bir çoğunlukla değinilen bir özelliktir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin arkadaşlarına ilişkin düşüncelerinin sosyometrik statü ve akademik başarı açısından incelenmesi amacıyla yapılan bu araştırmanın sonuçları şu şekilde özetlenebilir:

Öğrencilerin arkadaşlarına ilişkin olumlu ve olumsuz düşünceleri;

1. Sosyometrik statüye göre en fazla seçilen, orta düzeyde seçilen ve hiç seçilmeyen öğrencilerin arkadaşlarına ilişkin olumlu düşünme ve olumsuz düşünme puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.
2. Akademik başarıya göre üst düzeyde, orta düzeyde ve alt düzeyde başarılı öğrencilerin arkadaşlarına ilişkin olumlu düşünme ve olumsuz düşünme puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Öğrencilerin arkadaşlık anlayışları;

1. Sosyometrik statüye göre en fazla seçilen ve hiç seçilmeyen öğrencilerin arkadaşlık anlayışları:
 - a. Arkadaşlık beklentileri kapsamında en fazla seçilen ve hiç seçilmeyen öğrenciler arasında farklılık bulunmamıştır.
 - b. Arkadaş edinmenin zor ya da kolay oluşu kapsamında ise, en fazla seçilen öğrencilerin hiç seçilmeyen öğrencilere göre daha kolay arkadaş edinme eğiliminde oldukları bulunmuştur. .
 - c. Arkadaşlarla ilişkilere bakıldığında, en fazla seçilen öğrencilerin arkadaşlarıyla daha olumlu ilişkiler içerisinde oldukları yönünde bir sonuç elde edilmiştir.

- d. Sınıfta kendilerini algılama kapsamında, yine en fazla seçilen öğrencilerin, hiç seçilmeyen öğrencilere nazaran kendilerine daha olumlu özellikler atfettikleri görülmüştür. Bunlar; zeki olma, sevilen biri olma , başarılı olma, neşeli olma, yetenekli olma, cana yakın olma gibi özelliklerdir.
2. Akademik başarıya göre üst ve alt düzeyde başarılı olan öğrencilerin arkadaşlık anlayışları:
- Arkadaşlık beklentileri ile ilgili düşünceleri incelendiğinde üst düzeyde başarılı olan öğrencilerin birlikte ders çalışma ve paylaşımcı olma özelliklerini alt düzeyde başarılı olan öğrencilere göre daha fazla vurgulamıştır.
 - Arkadaş edinme, üst düzeyde başarılı öğrenciler için daha “kolay” olarak değerlendirilmiştir.
 - Üst düzeyde başarılı öğrenciler sınıf içerisinde arkadaşlarıyla daha olumlu ilişkiler içerisinde olduklarını düşünmektedirler.
 - Üst düzeyde başarılı olan öğrenciler kendilerine yönelik olarak Başarılı olma, sevilen biri olma neşeli ve cana yakın olma, zeki olma gibi daha olumlu özellikleri atfetmektedirler.

6.2. Öneriler

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara dayanarak, uygulamalara ve gelecekte yapılacak araştırmalara yönelik öneriler verilmiştir.

6.2.1. Uygulamalara İlişkin Öneriler

- İlköğretimde arkadaşlık ilişkilerini geliştirmek için grup çalışmaları yaptırılabilir. Bu çalışmalar sadece sosyalleşmeyi sağlamakla kalmayıp, akademik yönden de gelişimini olumlu yönde etkileyebilir.
- Sınıf içerisinde öğrencilerin değerlendirilmeleri, öğrencinin sınıftaki sosyal konumu, kendini nasıl algıladığı ve bunun akademik başarısına etkileri göz önünde bulundurularak yapılması eğitime faydalar sağlayabilir.

3. Sosyometrik olarak dışlanmış öğrencileri cesaretlendirici, özgüven sağlayıcı etkinliklere yer verilebilir.
4. Okullardaki Rehberlik Servisleriyle işbirliği yaparak, iletişim sorunları yaşayan öğrencileri tanıma çalışmaları ve öğrencinin okul başarısını iyileştirici çalışmalar yapılabilir.
5. Öğretmenlerin sınıflarındaki sosyal yapıyı tanımaya yönelik yapacağı gözlemler sosyal yönden sorunsuz olarak görünen, fakat aslında arkadaşlarıyla iletişim kurmakta güçlük çeken öğrencileri tanımaya sağlayabilir.

Gelecekteki Araştırmalara İlişkin Öneriler

1. Çocukların sosyal konumlarını meydana getiren değişkenlerin ortaya çıkarılması konusunda bir çalışma yapılabilir.
2. Bu araştırma, sosyometrik gruplardan en fazla seçilen, orta düzeyde seçilen ve hiç seçilmeyen öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Aynı çalışma, bütün sosyometrik grupları içeren bir çalışma şeklinde yapılabilir.
3. Çocukların akademik benlikleri ile sosyal benlikleri arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik deneysel bir çalışma yapılabilir.
4. Çocukların arkadaşlık beklentilerinin oluşmasında önemli olduğu düşünülen kitle iletişim araçlarının etkisi incelenebilir.
5. Çocukların arkadaşlık ile ilgili görüşlerinin altında yatan toplumsal, psikolojik, bilişsel ve ahlaki nedenlerin incelenmesine yönelik çalışmalar yapılabilir.
6. Bu çalışmada öğrencilerin yaş grubunun küçük olması ve henüz bilişsel açıdan somut işlemler döneminin özelliklerini yansıtması onların kendilerini ifade etmelerini zorlaştırdığı saptanmıştır. Bu yüzden gözleme dayalı araştırmaların yapılması konuya ilişkin daha derin bilgiler elde edilmesini sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Altıntaş, M. (1991). “Kendini ayarlama becerisi ve arkadaşlık ilişkisi”, *Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü, Ankara.
- Anderson, C. A., Carnagey, N.L., Eubanks, J. (2003). “Exposure to Violent Media: The Effects of Songs with Violent Lyrics on Aggressive Thoughts and Feelings”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(5), 960-971.
- Arkadaşlık İlişkileri. [www.hevokullari.k12.tr/html/modules.php?name=News&file=article&adresinden alınmıştır](http://www.hevokullari.k12.tr/html/modules.php?name=News&file=article&adresinden%20alınmıştır).
- Arısoy, S (1983). “Lise II.sınıf düzeyindeki öğrencilerin arkadaş tercihleri”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aydoğmuş, K., Baltaş, A., Baltaş, Z., Davaslıgil, Ü., Güngörmüş, O., Konuk, E., Korkmazlar, Ü., Köknel, Ö., Navaro, N., Oktay, A., Razon, N., Yavuzer, H. (1994). *Ana-Baba Okulu*. 4. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bacanlı, H. (1999). *Eğitim Psikolojisi: Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Başaran, İ.E. (1994). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Gül Yayınevi, Yargııcı Matbaası.
- Beana, J.A., Lipka, R.P. ve Ludewig, J.W. (1980). “Synthesis of research on self-Concept”, *Educational Leadership*, Vol 30.
- Bee, H. (1992). *The Developing Child*, New York: Harper Collins College Publishers.
- Bilgiç, N. (2000). “Arkadaşlık becerisi eğitiminin ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin yalnızlık düzeyine etkisi”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Boivin, M. Ve Hymel, S. (1997) "Peer experiences and social perceptions", *Developmental Psychology*, No: 33, s.135-145.
- Coie, J. D., K.A. ve Coppotelli, H. (1982). "Dimensions and types of social status: A cross-age perspective", *Developmental Psychology*, 18(4) , 557-570.
- Çetin,F., Bilbay,A.A., Kaymak,D.A.(2002). *Çocuklarda Sosyal Beceriler*. 2. Baskı. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Çetin,F., Bilbay, A.A., Kaymak,D.A. (2001). *Araştırmadan Uygulamaya Çocuklarda Sosyal Beceriler*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Çiftçi, İ. ve Sucuoğlu, B. (2003). *Sosyal Beceri Öğretimi*, Ankara: Kök Yayınları.
- Çok, F (1994). " Üniversite öğrencilerinde arkadaşlık ilişkileri ve bunun ana-baba tutumlarıyla ilişkisi", *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demir, A. ve Tarhan, N. (2001). "Loneliness and social dissatisfaction in Turkish adolescents", *The Journal of Psychology*, 135(1).
- Dennis, M.J.B. (1999). "Name calling and the peer beliefs of elementary school children", *Professional School Counseling*. Vol.3, 2, 76-81
- Dodge, D. T., Bickart, T. S. (1998). *Preschool For Parents*. Washington: Teaching Strategies
- Embry, S.L., & Luzzo, D.A.(1996). *The relationship between name-calling and peer beliefs among elementary school children: Implications for school counselors*. Elementary School Guidance and Counseling, Vol.31, 2, 122-130
- Erwin, P.(2000). *Çocuklukta ve Ergenlikte Arkadaşlık*. (çev. Osman Akınhay), Bursa: Alfa/ Aktüel Kitabevleri.

Geçtan, E.(1978). *Çağdaş İnsanda Normal Dışı Davranışlar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları .

Geçtan, E. (1997). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normal Dışı Davranışlar*, 13.Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Geçtan, E.(1998). *Psikanaliz ve Sonrası*. 1.Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gereis, E. (2000). "Intercultural friendship: five case studies of German students in the U.S.A", *Journal of Intercultural Studies*, April, 2000, EBSCO: 3792877

Glen, E. R. , Cohen, R.(1996). "Children's Friendship:Expectations for Prototypical versus actual best friends", *Child Study Journal*. Vol. 21, 3.

Gündoğdu, R. (2003) "İlköğretim 3., 4. ve 5. sınıf çocuklarının arkadaşlık konusundaki görüşleri ve arkadaşlık seçimlerini etkileyen etmenler", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana

Gündüz, K.(1986). "Sınıf ortamında karşılıklı birbirini çeken bireylerin psikolojik ihtiyaçları", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Graham, James A.; Cohen, Robert; Zbikowski, Susan M.; Secrist, Mary E. "A longitudinal investigation of race and sex as factors in children's classroom friendship choices", *Child Study Journal*, Vol.28, 4, s.245.

Hartmann, L. A. (1991). "Friendship Development in Early Adolescence: Experience, Expectations, Aspect of Loneliness.", Miami University.

Hartup, W. W. (1989). "Social relationship and their developmental significance", *American Psychologist*. 44 (2)

Hartup, W. W. Stevens , N. (1997). "Friendship and adaptation in the life course." *Psychological Bulletin*, 121, 355-370

- Hepler, J.B. (1997). "Social Development of Children: The Role of Pers", *Social Work in Education*, 19 (4).
- Hoffman, L., Paris, S., Hall E. (1994). *Developmental Psychology Today*, Sixth Edition, Mc.Graw- Hill, Inc. U.S.A.
- Hortaçsu, N. (1997). *İnsan İlişkileri*. 2.baskı. Ankara: İmge Kitabevi.
- Hortaçsu, N. (2002). *Çocuklukta İlişkiler: Ana-baba, Kardeş ve Arkadaşlar*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Howe, M.J.A. (2001). *Öğrenme Psikolojisi*. (çev. Ebru Kılıç). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Jersild, A.t.(1979). *Çocuk Psikolojisi*. (çev. Gülseren Günçe). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Johnson, Kirk A. (2000). "The peer effect on academic achievement among public elementary school students", *A Report of The Heritage Center for Data Analysis. Reports – Research* (143).
- Kara, E. (2002). "Öğretmen ve öğrencilerin sosyal beceri algılarına etki eden faktörler", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Adana. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Karasar, N. (2003) . *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kleck, R. E. Ve De Jong, W. (1983). "Physical disability, physical attractiveness and social outcomes in children's small groups", *Rehabilitation Psychology*, 28, 79-91.
- Kuzgun, Y. (2000). *Rehberlik ve Psikolojik Danışma*. Ankara.: ÖSYM yayımları.

- Küçük,S. (1984). “Ortaokul düzeyinde arkadaşlıkların kişilik özellikleri ve okul başarısıyla ilişkileri”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Üniversitesi Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü, Ankara.
- Ledger, E., Smith, A., Rich, P.(2000). “Friendship over the transition from early childhood centre to school”, *International Journal of Early Years Education*, March 2000
EBSCO : 3823297
- Mathur, Sangeeta. (2001). “Social and academic school adjustment during early elementary school”, *The Sciences & Engineering*. 62 , Jan. 2001.
- Mendelson, M. J., Aboud, F.E. ve Lanthier, R.P.(1994). “Personality Predictors of Friendship and Popularity in Kindergarten”, *Journal of Applied Developmental Psychology*, 15, 413-435.
- Meurling, Carl-Johan Nils; Ray, Glen E.; Lobello, Steven G. (1999). “Children’s evaluations of classroom friend and classroom best friend relationships”, EBSCO: 24445560.
- Mize, J., Abell. E.(2006). “Teaching social skills to kids who don’t have them”, Retrieved February 17, 2006 from [http:// www.behavioradvisor.com/ Socialskills.html](http://www.behavioradvisor.com/Socialskills.html).
- Myrick, R.D. (1997) . *Developmental Guidance and Counseling: A Practical Approach*. Thirt Edition, Educational Media Corporation, MINNEAPOLIS
- Onur, B. (1993). *Çocuk ve Ergen Gelişimi* . Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.
- Özen, D.Ş.(2006). “Akran zorbalığına maruz kalmanın olası yordayıcıları ve cinsiyet ile yaşa bağlı değişimi” (<http://iogm.meb.gov.tr/siddetveokul/sunumlar/>).
- Özodaşık, M. (1989). “Yalnızlığın çeşitli değişkenlerle ilişkisi (Atılganlık, durumluk-sürekli kaygı, depresyon ve akademik başarı)”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Özoğlu, Ç.S. (1979). *İnsan İlişkileri ve Öğrenciler*. Eğitim ve Bilim, Cilt 2, Sayı 12, s. 5 , Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Papalia, D.E.,Olds, S.W.(1993). *A Child World*. Sixth Edition, Mc. Graw- Hill,Inc. U.S.A.
- Parker, J. G., Asher, S. R. (1987). "Peer relations and later personal adjustment: Are low-Accepted Children at Risk?", *Psychological Bulletin*, 102, 357- 389.
- Pekel, N. (2005). "Akran zorbalığı gruplarında yalnızlık ve akademik başarı ile sosyometrik statüye göre zorba/ kurban davranış türleri.", *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(56), 77-92
- Phillipsen, L.C., Bridges, K. S., McLemore, G ve Saponaro, L. A.(1999). "Perceptions of Social Peer Acceptance in Kindergarten", *Journal of Research in Childhood Education*. 14(1), 68-77.
- Ramsey, P. G. Ve Lasquade, C. (1996). "Preschool children's entry attempts", *Journal of Applied Developmental Psychology*, 17, 135-150.
- Sayıl, M. (2002). *Çocukluk: Okul Yıllarında Gelişim*. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. <http://www.eğitim.com/aile/0651.2.cocuklukokulyillari>.
- Selçuk, Z., Güner, N. (2000). *Sınıf İçi Rehberlik Uygulamaları*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Shure, M. B. (2001). "I Can Problem Solve", (An Interpersonal Cognitive Problem-Solving Program). (ICPS). Research Press.
- Steinberg, L., Belksy, J., Meyer, R.B. (1991). *Infancy, Childhood And Adolescence*. Mc Graw- Hill, Inc. U.S.A.
- Tan, D.T. ve Singh, R. (1995) "Attitudes and attraction: a developmental study of the similarity- attraction and dissimilarity- re-pulsion hypotheses", *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21, 975-986.

- Tan, H. (1992). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, M.E.B. Öğretmen Kitapları Dizisi , İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Toner, M. A. ve Munro, D. (1996). “Peer- social attributions and self-efficacy of peer-rejected preadolescent”, *Merrill Palmer Quarterly*, 42, 359-357.
- Vatsa, R., Haith, M. M., Miller S. C. (1992). *Child Psychology*. New York: Wiley.
- Keskin, K. (2000). “İlköğretim 2.kademesindeki başarılı ve başarısız öğrencilerin kişilik Özellikleri”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yavuzer, H.(1979). “ 6-12 yaş Çocuklarının Psiko-Sosyal Gelişmesi”, *Psikoloji Dergisi*, 5, 20-24. Ankara: Özyurt Matbaası.
- Yavuzer, H.(1996). *Çocuk Psikolojisi*. 16. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H.(2000). *Okul Çağı Çocuğu*. 4. basım, İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yeşilyaprak, B.(2000). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri*, 1.Basım, Ankara: Nobel Yayın
- Yörükoğlu, A. (1992). *Çocukta Ruh Sağlığı*, 19.Basım, İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yurtal, F. (2004). “Name calling and peer beliefs among primary school children in Turkey”, *Pastoral Care*, June, 2004.
- Yüksel, Galip (2003).“İlköğretim öğrencilerinin gelişim alanları, gelişim alanlarının işaretçisi olan ihtiyaçlar ve geliştirilmesi gereken beceriler: Bu süreçte rehber öğretmenin işlevleri: Kurumsal bir inceleme”. *Milli Eğitim Dergisi*, 159, Yaz, 2003.

Adı Soyadı:

Cinsiyet: Kız () Erkek ()

Doğum tarihi:

ACIKLAMA: Aşağıdaki ifadeleri dikkatli bir şekilde okuyunuz. Size en uygun gelen seçeneğe (X) işaretini koyunuz.

1. Bazı çocuklar diğer çocuklara karşı yardımsever ve iyi davranır. Okulundaki çocuklar diğer çocuklara karşı ne kadar yardımsever ve iyi olmaya çalışır?
() Hiç () Çok az () Biraz () Çok () Çok fazla
2. Bazı çocuklar kolaylıkla kızar ve diğer çocuklarla kavga etmeye başlar. Okulundaki çocuklar ne kadar çabuk kızar ve kavga etmeye başlar?
() Hiç () Çok az () Biraz () Çok () Çok fazla
3. Bazı çocuklar diğer çocuklara önem verir ve onların duygularını incitmez. Okulundaki çocuklar diğer çocuklarla ne kadar önem verir?
() Hiç () Çok az () Biraz () Çok () Çok fazla
4. Bazı çocuklar diğerlerinin kusurlarını bulmayı sever ve onlarla alay eder. Okulundaki çocuklar başkalarında kusur bulmayı ne kadar sever ve onlarla alay eder?
() Hiç () Çok az () Biraz () Çok () Çok fazla
5. Bazı çocuklar paylaşmayı sever ve hiçbir şeyi kendilerine saklamaya çalışmazlar. Okulundaki çocuklar başkalarıyla paylaşmayı ne kadar sever?
() Hiç () Çok az () Biraz () Çok () Çok fazla
6. Bazı çocuklar gösteriş yapmayı sever ve diğer çocuklardan daha iyi olduklarını düşünürler. Okulundaki çocuklar ne kadar gösteriş yapmayı sever?
() Hiç () Çok az () Biraz () Çok () Çok fazla
7. Bazı çocuklar ihtiyaç olduğunda diğer çocuklara yardım etmeye çalışır. Okulundaki çocuklar diğer çocuklara ne kadar yardımcı olmaya çalışır?
() Hiç () Çok az () Biraz () Çok () Çok fazla
8. Bazı çocuklar acımasız davranmayı sever ve başkalarının duygularını incitir. Okulundaki çocuklar acımasız davranmayı ve diğer çocukların duygularını incitmeyi ne kadar sever?
() Hiç () Çok az () Biraz () Çok () Çok fazla
9. Bazı çocuklar dürüst olmaya çalışır ve kurallara göre oyun oynar. Okulundaki çocuklar ne kadar dürüst ve kurallara göre oyun oynamaya çalışır?
() Hiç () Çok az () Biraz () Çok () Çok fazla
10. Bazı çocuklar etrafındaki çocukları yönetmekten hoşlanır. Okulundaki çocuklar etrafındaki çocukları yönetmekten ne kadar hoşlanır?
() Hiç () Çok az () Biraz () Çok () Çok fazla
11. Bazı çocuklara saygı duyulabilir ve güvenilebilir. Okulundaki çocuklara ne kadar saygı duyulabilir ve güvenilebilir?
() Hiç () Çok az () Biraz () Çok () Çok fazla
12. Bazı çocuklar problemler karşısında başkalarını suçlamaya çalışır. Okulundaki çocuklar problemler karşısında ne kadar başkalarını suçlamaya çalışır?
() Hiç () Çok az () Biraz () Çok () Çok fazla

EK-2**ÖĞRENCİ GÖRÜŞME FORMU**

Sevgili öğrenciler,

5. Sınıf öğrencilerinin sınıf içerisindeki arkadaşlık ilişkileri konusundaki düşüncelerini incelemek amacıyla bir araştırma yapılmaktadır. Bu amaç için sizlere arkadaşlıkla ilgili beklentileriniz, nasıl arkadaş edindiğiniz, sınıf içindeki arkadaşlık ilişkileriniz ve öğretmeninizle ilişkileriniz hakkında sorular yönelteceğim.

Başlamadan önce aramızdaki görüşmenin gizli kalacağını ve adınızın araştırmanın hiçbir yerinde açıklanmayacağını belirtmek istiyorum. Sınıf ortamında arkadaşlık ilişkilerini bire-bir yaşayan siz öğrencilerle yapılan görüşmenin, çalışmanın amacına ulaşmasında çok yararlı olacağına inanıyorum.

Verdiğiniz değerli bilgiler, bilimsel bir çalışma için kullanılacak, kesinlikle başka bir kurum ya da birime verilmeyecektir. Görüşme kayıtları siz isterseniz ses kayıt cihazı ile kaydedilecektir. Zamanınızı paylaştığınız için teşekkür eder, derslerinizde başarılar dilerim.

Ç. Ü. Yüksek Lisans Öğrencisi

Vesile ORAL

Görüşme Tarihi :
Görüşme Yeri :
Okulu :
Sınıfı: :
Cinsiyeti :
Yaşı :

1. Sana göre arkadaş kimdir? Arkadaş deyince aklına neler gelir? Kimlere arkadaş dersin?
2. Arkadaş edinmek senin için zor mu, kolay mı? Neden?
3. Arkadaşlarını seçerken nelere dikkat edersin? Arkadaşlarında hangi özelliklerinin bulunmasını istersin?
4. Sınıf arkadaşlarıyla ilişkilerini nasıl değerlendiriyorsun? (Onlar sana nasıl davranıyorlar? Sen onlara nasıl davranıyorsun?)
5. Bu sınıfta olmak seni nasıl etkiliyor?
6. Arkadaşlarının hangi tür davranışları seni rahatsız eder? Bu durumda ne yaparsın?
7. Öğretmenin ile olan ilişkilerini nasıl değerlendiriyorsun?

EK-3

KİME GÖRE BEN NEYİM FORMU

Okulu:.....

Adı- Soyadı:..... Sınıfı- No:..... Tarih:...../...../.....

Açıklama: Hakkında konuşulan kişiler, zaman zaman birtakım özellikleri ile birlikte hatırlanır, eleştirilirler. Haklı ya da haksız, bu özellikler çoğumuz için geçerlidir. Bize yakıştırılan özelliklerimiz, bazen gerçek yönlerimiz olabilir. Aşağıda bu tür yakıştırmalardan bazıları sıralanmıştır. Okuyunuz, hangileri size uygun görülüyor, kime göre siz bu özelliklere sahip bulunuyorsanız o bölüm içerisine (X) işareti koyunuz.

Arkadaşlarıma göre	Bana göre	Sıra No	NESİNİZ? NASILSİNİZ?
		1	Haşarıyım
		2	Kavgacıyım
		3	Plansızım
		4	Çok uysalım
		5	Aptalın tekiyim
		6	Çok zekiyim
		7	Cesaretsizim
		8	Ezberciyim
		9	Somurtkanım
		10	Beceriksizim
		11	Çok ciddiğim
		12	Pasaklıyım
		13	Neşeliyim
		14	Yakışıklıyım - Güzelim
		15	Cana yakınım
		16	Haylazım
		17	Çok güçlüyüm
		18	Hayalperestim
		19	Her zaman hastayım
		20	Sportmenim
		21	Çok kiskancım
		22	İlgisizim
		23	Saygısızım
		24	Talihsizim

		25	Çok şımarığım
		26	Çok yetenekliyim
		27	Zavallının biriyim
		28	Uyumsuzum
		29	Mutlu değilim
		30	Başarılıyım
		31	Kötümserim
		32	Sevilen biriyim
			Diğer

Daha başka özellikler yakıştırlıyorsa yazınız.

EK-4 Öğrencilerin Görüşme Metinlerinden Kodlama Örnekleri

Kolay. Başkalarının sırrını saklarım, arkadaşlarım bana güvenirler, derslerimde de başarılıyım. Bunun için benimle arkadaş olmak isterler. Benim açımdan ise görüntü değil, iç güzelliği önemli.

Olumlu özellikler taşıdığına inen arkadaşın dolayı arkadaş edinmenin kolay olduğunu düşünüyor.

Genellikle benimle arkadaş olmak istiyorlar. Arkadaşlarım bana güvenir. Diğer insanlarla kolay tanışırım. Ayrıca olumlu (Çalışkanım, yardımsesverim, güvenilirim) özelliklere sahip olduğum için kolay. Ama önce güvenimi sağlaması gerekir.

Arkadaş edinmenin kolay olduğu yönünde görüşü var. Neden olarak olumlu özelliklerini gösteriyor.

Bazen zor. Hemen güvenmemek lazım. Eğer benim anlattığım bir sırrı başkalarına söylerse, arkadaş olmam zorlaşır. Tanımam lazım, zaman gerekir.

Arkadaş edinmek için güven ve zamanın gerekliliği duruyor.

Zor. Güven kazanmak gerekir, zaman gerekir. Tanımadığımız birisine bir şey anlattığımızda başkalarına anlatabilir. Herkese güvenemeyiz. Dedikodu çıkarabilir, bana zarar verebilir.

Güven ve zamanın önemi değişiyor.

Zarar görmekten çekilme.

EK-5 Öğrenci Görüşme Metinlerinden Kodlama Örneği

İyi davranırlar. Bir ihtiyacım olduğunda paylaşırlar. Beni oyunlarına alırlar. Ben de onlara iyi davranırım. Yalnız, sınıfta bazı kişiler dışında herkesten memnunum.

Arkadaşlarıyla olumlu ilişkiler

Sınıftan memnun sayılırım. Bazı öğrenciler biraz yaramaz ve ders çalışmıyor. Yine de onlara da iyi davranırım. Yaramazlık yapan ve öğretmeni üzen, ders çalışmayan arkadaşlarım dışında memnunum sınıftan.

Arkadaşlarıyla olumlu ilişkiler

Sınıfta kavgacı olanlarla iyi anlaşamıyorum. Onlar bana iyi davranmıyor, ben de oynamıyorum onlarla. Sınıf içindeki arkadaşlıklardan pek memnun sayılmam. Daha iyi olabilirdi. İlişkilerimi geliştirmeyi düşünüyorum.

Arkadaşlarıyla olumsuz ilişkiler

Bazıları dışlayabiliyor beni. Bunun nedeni, çalışkanlık, öğretmenin gözünde olmamdan dolayı kıskanma olabilir. Onlara öğretmenin gözünde herkesin eşit olduğunu söylüyorum. Yine de arkadaşlarımdan memnunum.

Arkadaşlarıyla olumsuz ilişkiler

Güvenip, arkadaş olduklarımla iyi geçinirim. Geçinemediğim arkadaşım yok sınıfta. Sınıftan memnunum.

Arkadaşlarıyla olumsuz ilişkiler

EK- 6**ÖZGEÇMİŞ****KİŞİSEL BİLGİLER:**

Adı, Soyadı : Vesile Oral
Doğum Yılı : 05. 07. 1972
Yabancı Dil : İngilizce
Medeni Durum : Evli
Adres : Koza İlköğretim Okulu
E-posta : vesileoral@hotmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

2003-2007 : Yüksek Lisans- Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, ADANA.
1992- 1996 : Lisans- Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, ADANA.
1987- 1989 : Lise- Adana Merkez Endüstri Meslek Lisesi
1983- 1986 : Ortaokul- Adana İstiklal Ortaokulu
1978- 1983 : İlkokul- Adana Denizli İlkokulu

İŞ DENEYİMİ:

2006- : Adana Yüreğir Koza İlköğretim Okulu'nda sınıf öğretmeni.
2003- 2006 : Adana Merkez Süreyya Nihat Oral İlköğretim Okulu'nda sınıf öğretmeni.
2001- 2003 : Kahramanmaraş Merkez Barbaros İlköğretim Okulu'nda sınıf öğretmeni.
1999- 2001 : Kahramanmaraş Gülizar Şamil Aktaş Lisesi' nde anasınıfı öğretmeni.
1998- 1999 : Kahramanmaraş Göksun Korkmaz İlköğretim Okulu'nda sınıf öğretmeni.
1996- 1998 : Hakkari Merkez Cumhuriyet İlköğretim Okulu'nda sınıf öğretmeni.